

Heebrii awuye

**Wore ne oko a kyoree bo kyonwe
Yudaa awuye ne bo bee ba tee
bamoo feye Heebrii awuye ne baa
bo kii Kristoo awuye-o**

Anen ne Yeesuu kyə Wuribware a mbəə-ɔ

¹ Dedaa-ɔ, iluwi bweetɔ na ekpa bweetɔ se, ne Wuribware a sa seŋsa gywii ane adedaapo-ɔ, mò akyamee-ɔ se ne oo bo bɔrɔ.

² Amaa ndɔɔ a nke mɔ-rɔ ne kaye a tɔ-rɔ egypte kee-ɔ feraa, mò gyi Yeesuu si ne oo bɔrɔ sa seŋsa gywii ane. Anen se ne baa waa mò gyi amo kuŋu si kilin kɔ feye,

“Mò ne Wuribware a bɔrɔ se bo tweę kaye.

Mò ne Wuribware a lee feye lalalowe-ɔ
ɔ taa atɔ pεεε mɔ a ɔ bo bɔɔrɔ.

³ Wuribware a kelanjjerɔ dabe-ɔ
bo mò se nee ke e lanjne-rɔ.
ɔɔ leę Wuribware ketɔ kɛmaa-rɔ.

Mò aseŋ dabe-ɔ ne o de ɔ sa
ne atɔ pεεε mɔ e yɔ se kyεεkyεε.
ɔɔ kpεε aseŋe iyisi.

Né nkee o yii soso, mfen ne oo kyena
Nyiŋkpεŋ-ɔ-kyə-bamoo-pεεε-kedabe
kigyisesareę se,
ne mò aa mò i gyi kuwure.”

4 Amose nē anē i njū fēyē anēn nē Wuribware a sa mō gyi-o kēnyare dabē nē kō kyō mō mbōo-ō lee-o, anēn dēe nē oō sa mō gyi-o kēdabē kyōn mō mbōo-ō.

5 Amose nē abwareseñ wōrē-ō-rō, Wuribware a tōwē mō gyi-o wōrē kpeñ kuñu si aseñ fēyē,

“Ndōo mo a lee fo bō kaapo fēyē mo gyi e gyē fo.
Nē mo-ō, fo se e gyē mo.”*

N gyē mō mbōo-ō əkō aseñ nē oō tōwē anēn. Nē oō bēe tōwē mō fāñfāñ mō gyi amo kuñu si aseñ abwareseñ wōrē-ō-rō tōñ kō fēyē,

“O tēe mo fēyē mō se,
na mo-ō mo tēe mō fēyē mo gyi.”*

6 Amaa sañ nē Wuribware e kpa fēyē o baa mō gyi-o kayē-rō-ō, o yē,

“Wuribware a mbōo-ō, mon' bō suñ mō.”*

7 Amaa mō mbōo-ō kuñu si aseñ, o yē,

“O sa nē mō mbōo-ō i kii fēyē afwii,
na mō ayaafōrē fēyē dēekpa agyabren.”*

8 Abwareseñ wōrē-ō-rō, a bō-rō fēyē Wuribware a tōwē gywii mō gyi-o fēyē,

“O Wuribware, kuwure nē fo i gyi-o,
kē moñ de kēe.

* **1:5** Kiliñ 2.7.   * **1:5** 2 Samuwel 7.14; 1 Njōwekyasē 17.13.

* **1:6** Mbraa kēbēesa 32.43 (LXX).   * **1:7** Kiliñ 104.4 (LXX).

Fo kuwureyii-o e kaapo feye
 kasenjetin ne fo de fo e kee fo ases se.
 9 Fo maa kpa ebaye, am a itimaa wore dooo.
 Amose ne fo nyanjpe Wuribware a sa ne
 fo kuwure-o kenyare a dee kyon fo abeek lee-o,
 ne oo yure fo, sa ne fo akato a gyi kyon bam
 peee.”*

10 Wuribware a bee towé gywii mo gyi-o waa mo
 wore-o-ro feye,

“Ato peee keleekaase-o, fo ya tweee kaye na kam-o-ro
 ket o kemaa.

Fo asaree ne fo a bo waa soso na mo ket o
 kemaa.

11 Amo peee mo i kpuri fonfon fonfon, amaa fo feraa
 fo i sii.

Amo peee mo i wu a nyera, feye anej ne
 waagya i wu-o.

12 Fo e bao amo peee feye waagya ne fo i kyurowi,
 na fo bee taa oko buj-o.

Amaa fo feraa, fo e gye fo. Anej ne fo du-o dee
 ne fo du.

Fo maa kyurowi kake nkose, fo bo-ro bo yo nsu
 peee.”*

13 Ne baa bee kyoree waa abwareseñ wore-o-ro
 feye Wuribware y,

“Kyena mo kigyise si mfee
 na n sa a fo adon peee mo ba fo kaase.”*

---

* 1:9 Kiliñ 45.6-7.   * 1:12 Kiliñ 102.25-27 (LXX).   * 1:13 Kiliñ
 110.1.

Amo-ɔ pεεε nε Wuribware a tɔwε-ɔ moŋ gyε mò mbɔɔ-ɔ kūnū si aseŋ, amaa mò fɔŋfɔŋ mò gyi-o.

¹⁴To, nε ɳkee nse-ana e gyε Wuribware a mbɔɔ-ɔ nee? Bo du nε feyε afwii-o, nε bo gyε Wuribware ayaafɔrε, nε ba suŋ ba sa mò, nε o suŋ bamø feyε bo nare kya bamø nε o kpa a o morɔwε bamø-ɔ-rɔ.

2

¹ Amose-ɔ, Wuribware mò gyi-o a tεε o kyo Wuribware a mbɔɔ-ɔ se-ɔ, amo feraa anε pee akatøgya mò kekaapo nε anε a nu-o si damenɑŋse, na anε ma nya fo kpa.

² Dedula-ɔ, Wuribware a mbɔɔ-ɔ se nε Wuribware a borɔ bo sa mò mbraa-ɔ, nε m maa taarε a n kyurowi. Amose-ɔ, ɔkemaa nε o moŋ gyα mmo se-ɔ a nya mò katɔmaabu-o kakɔka.

³ Amo a waa aneŋ-ɔ se-ɔ, nε anε nε anε te ndɔɔ-ɔ ya kine aseŋ timaa nε a kaapo anε feyε Wuribware e morɔwε ane-ɔ, emenε e waa nε o maa gyiiri anε kεsebɔ? Abwareseŋ mɔ nε a kaapo aneŋ nε Wuribware e kpa a o morɔwε ane-ɔ nε anε nyarpe Yeesuu a gyε ɳkpεε tɔwε. Nε bamø nε bamø fɔŋfɔŋ a nu mò a tɔwε-ɔ a bεε tɔwε-rɔ gywii anε.

⁴ Bamø a tɔwε aseŋ timaa mɔ-ɔ, nε Wuribware a yεrε bamø-rɔ waa akpεŋyeεetɔ eworese εworese bo kaapo feyε bamø kekaapo-ɔ e gyε kasεntiŋ. ɳkee nε oɔ borɔ mò kufwiijε timaa-o si sa mò sεsε kemaa na mò aketø aneŋ nε Wuribware e kpa-ɔ.

Kεtø se nε Yeesuu a kii sεsε dimaadi-o

⁵ Amaa kayε mɔ nε ka ba a ka bo ba, nε mo e tɔwε kamø aseŋ-ɔ, n gyε mò mbɔɔ-ɔ nε Wuribware a taa kamø bo boorɔ feyε bo kεε kamø se.

6 Feyε anεŋ nε baa kyorεε waa abwareseŋ wore-ɔ-rɔ tɔŋ ko-ɔ,

“O Wuribware, nse e gye dimaadi, nε mò aseŋ tiri fo-ɔ nee?

Dimaadi mò gyi e gye nse, nε fo kεe mò se?

7 Nε fo a kyoŋ amo se, sa nε kafwεe nε fo mbɔɔ-ɔ kyo mò,

ne fo a bonyaa mò, sa mò kedabε na wuraa.

8 Nε fo a sa nε o gyi atɔ pεee kuwure,
nε kemø kekemaa bo mò kaase.”*

Mbeyømø, mò a tεe tøwε feyε ø taa atɔ pεee bo waa sεsε a kuwure-o kaase-ɔ, a kaapo nee feyε kεtø kemaa ne ø taa bo waa kemø kaase. Amaa ndɔɔ a kayε mɔ feraa, anε mon lεe lju kεtø kemaa feyε kε bo sεsε a kuwure-o kaase.

9 Amaa kεtø ne anε a lju-o e gye feyε Yeesuu kwεe anε dimaadi ne baa san-ɔ-rɔ, bo lεe feyε Wuribware a sa nε saŋ kafwεe nε Yeesuu a kyεna feyε sεsε dimaadi kayε mɔ-rɔ-ɔ, mò mbɔɔ-ɔ a kyoŋ mò kedabε. Amaa kamεε-rɔ ne ø sa mò kedabε na wuraa na bonyaa soso. Yeesuu a nya anεŋ a kedabε na wuraa-o, a lεe feyε oo gyi aworefɔɔ wu sa økemaa. Bo lεe anεŋ nε Wuribware a su asešε se-ɔ, ne Yeesuu a wu anεŋ a lowi-o.

10 Mbeyømø Nyiŋkpeŋ-twεe-atɔ-pεee-Bware a kpa feyε sεsε dimaadi ne ø twεe-ɔ bwεetø nya kedabε na wuraa soso-ɔ se-ɔ, a bware feyε ø borɔ aworefɔɔ ne Yeesuu a gyi-o si sa nε kpa kemaa se Yeesuu a kii sεsε dimaadi øgyεŋkpeεpø na ømorɔwεpø.

---

* **2:8** Kiliŋ 8.4-6 (LXX).

11 Yeesuu n̄ o gye ɔkpeyaa-ɔ na bamø n̄ o sa n̄
ba kii akpeyaa-ɔ gȳe s̄e koŋkø agyi n̄e. Amose n̄
ipeere moj de m̄d k̄etee bamø m̄d k̄owebεε-ana.

12 Feyε aneŋ n̄ o t̄owε abwareſeŋ w̄ore-ɔ-rɔ-ɔ,

“Mo i lee fo kenyare a n gywii mo aye awuye.

Na n̄ waa ilin b̄o kyorɔ fo
mfeŋ n̄ asesε e gyanjŋe ba suŋ fo-ɔ.”*

13 N̄e o b̄eε t̄owε t̄oŋ ko feyε,

“Mo e taa mo eyee a m b̄o d̄aŋŋɔ m̄d se.”*

ɔo b̄eε t̄owε t̄oŋ ko feyε,

“Kee ε, mo aa agyi n̄e Wuribware a sa mo-ɔ bo
mfee.”*

14 Agyi amo a gȳe asesε dimaadi-o si, Yeesuu
gbaa a kii s̄esε dimaadi. Amose-ɔ aa sa n̄e m̄d lowi
n̄e oo wu-o si, o o k̄o gya Ḍbənsam n̄e o de keyaaleŋ
a o mɔɔ-ɔ.

15 N̄e o sa n̄e bamø pεεε n̄e lowi kufu dεε ki de
bamø s̄e keyaaleŋ l̄eε sanj n̄e baa kowε bamø-ɔ bo
fo sanj n̄e baa l̄eε gya m̄d se-ɔ a nya bamø eyee.

16 Kasentij, n̄ gȳe Wuribware a mbɔɔ-ɔ n̄e
morowε. Abraham a ananagyi-o n̄e o morowε.

17-18 Amose ne a tiri feyε o l̄eε m̄d b̄eεko-ana
sesε dimaadi kpa kemaa se-ɔ. Oo n̄u aseŋ, n̄e
Ḍbənsam a kȳo m̄d-rɔ kee kpone-ɔ se-ɔ, mbeyɔmɔ
m̄d e deŋ o taare a o kya bamø n̄e Ḍbənsam e kȳo
bamø-rɔ o kee-ɔ-rɔ. Bo l̄eε aworefɔa n̄e oo gyi-o si,

* **2:12** Kilin 22.22.

* **2:13** Isaya 8.17.

* **2:13** Isaya 8.18.

mò e gye nè øo fo feyε o kii kasen̄tiŋ Wuribware
øløŋŋøpo brøse nè o su mò asesε se-ø, na ø nya ba
mò føŋføŋ mbogya bø kpεε anε ebøye, na ø løŋŋø
anε aa Wuribware keboŋtø-ro.

3

Aneŋ nè Yeesuu kyø Mosis-o

¹ Mo kɔsøbεε-anø nè mone gye Wuribware asesε
nè øo tee mone feyε mon' bø kɔore mone soso a
nyure-o, mon' sa a anε taa anε mfεεre bø døŋŋø
Yeesuu si. Mò e gye øko nè Wuribware a sun̄ kaye
mø-rø feyε ø bø yere mò ayaa-rø. Nè Wuribware
a bøe sun̄ mò feyε ø bø kii anε sesε dimaadi na
Wuribware mboŋtø-ro øløŋŋøpo brøse.

² Oø sa nè Wuribware nè oo lee mò-ø a kɔore mò
gyi, feyε anεn̄ dεε nè Mosis a sa nè Wuribware a
kɔore mò gyi saŋ nè ø deere Wuribware asesε se-ø.

³ Amaa Yeesuu e gye ødabε, nè a bware feyε bø
bonyaa mò, sa mò wuraa kyøn̄ Mosis, feyε anεn̄
dεε nè sesε nè øø bønεe kabuno-o de bonyaa ø kyø
cabuno-o føŋføŋ-ø.

⁴ Kabuno kemaa de øko nè øø bønεe kamø-ø. Øko
nè øø bønεe kabuno gyen̄kpεesε, nè øø twεe kεtø
kemaa bø tii si-o e gye Wuribware.

⁵ Wuribware a taa Mosis nè øø kɔore mò gyi-o
feyε ø deere mò kabuno si. Mò asesε Isireelii
awuye nè n de. Mosis nè ø gye mò keyaaføre-ø
kusun̄ e gye feyε ø tøwø atø nè Wuribware i lee a
ø bø kaapø asesε saŋ kø-ø aseñ.

⁶ Amaa Yeesuu feraa moŋ gye keyaaføre, ø gye
Wuribware føŋføŋ mò gyi kasen̄tiŋ nεe. Nè Wurib-
ware nè ø gye kabuno øbrøse-ø a taa mò gyi-o feyε

ɔ deere mò kabuno-o pεεε se, a lee feyε ɔɔ kɔɔrε
mò o gyi. Anε feraa anε-ɔ, anε ya gywii anε kɔyo
Wuribware se, nε anε de kεmo tεmaa-ɔ, nε anε
e mɔŋ yɔrε abaa-rɔ, nε anε ya waa wɔrε ya bɔ
tɔrɔwε, amo feraa anε gbaa anε e taare a anε tεe
anε eyee feyε Wuribware a kabuno amo dεε agyi.

⁷ Mon' nu kεtɔ nε Wuribware a kufwiijε
timaa-o a tɔwε abwareseñ wɔrε-ɔ-rɔ-ɔ feyε,

⁸ “Ndɔɔ, mɔnε ya nu mo, Wuribware, e sa sεnjsa mo
i gywii mɔnε,
mɔnε ma waa kεsεbɔrɔlεn kine mo kanɔ se
kegya,

feyε anεj nε baa waa kimukee-ro
mfεñ nε ba tεe ε ‘Baa-kine-mo-kegyase’-ɔ,
na mfεñ nε ba tεe ε ‘Baa-kyɔ-mo-rɔ-keε’-ɔ.

⁹ Mfεñ, nsu aduna mɔnε nana-ana a kyɔ mo-rɔ,
nε baa ɲu kεtɔ nε mo a waa-ɔ.

¹⁰ Amose nε mo duŋ a fwii bamɔ se,
nε mo a tɔwε feyε, ‘Bamɔ mfεerε na ɲkpɔnɔ a
lee mo se,
nε baa kine kigyii mo mbraa-ɔ, yɔwε mo ɛkpa-ɔ se
kegya.

¹¹ Amose-ɔ nε mo a ba kaduŋfwii bɔ waa ɛtanj,
feyε bɔ maa ba mo kyurekpa-ɔ daa.’ ”*

¹² Amose se-ɔ, mo kɔsɔbεε-anα, mon' sa
se. Mɔnε-rɔ ɔkɔ ma kaŋ sa a ɛbɔyε bɔrɔ mò
kakponɔ-rɔ, na o kine kɔkɔɔregyi, na o kinŋji
kameε, feyε ɔ ma lee gya Wuribware nε mò wɔrε
dooo i de ɲkpɑ-ɔ se.

---

* ^{3:11} Kiliŋ 95.7-11 (LXX).

13 Amaa mɔn' dεe waa abεe wɔrε kake kεmaa, na ɛbɔyε ma nya sa a mɔn' waa kεsεbɔrɔlεj. A lee feyε bamɔ ya tɔwε feyε, "Mɔnε ya nu Wuribware e sa sεnsa o gywii mɔnε ndɔɔ," ndɔɔ e kaapo feyε kayε mɔ-rɔ a ɳke-o. Saŋ saŋ ɔ bo-rɔ feyε anε gya Wuribware kanɔ se.

14 Amaa anε ya kya sε kɔɔrε kεtɔ nε anε a lee kaase anε e kɔɔrε anε i gyi-o wɔrε gyi, amo feraa anε kanɔ tui Kristoo kεtɔ kεmaa si.

15 Mɔn' bεe nu abwareṣen wɔrε-ɔ-rɔ mfεn nε a tɔwε feyε,

"Ndɔɔ, mɔnε ya nu mɔ, Wuribware, e sa sεnsa o gywii mɔnε,
mɔnε ma waa kεsεbɔrɔlεj kine mɔ kanɔ sε kegya,
feyε anεn nε baa waa kimukee-ro."*

16 Ntεtɔ aseṣe ya kine Wuribware kanɔ sε kegya-ɔ nεe? Aseṣe kɔŋkɔ-ɔ dεe nε Mosis a gyε bamɔ kegyenkpεe lee Igyipiti sweere sε-ɔ nεe.

17 Nε nse-anə sε nε Wuribware duŋ a fwii nsu aduna-ɔ nεe? Bamɔ nε baa waa bɔyε, nε, bo lee anεn sε, baa wu saŋ nε bo naa kimukee-o-ro-o.

18 Nε nse-anə nε Wuribware a waa ḥtaŋ feyε bo maa ba mɔ kyurekpa-ɔ nεe? Bamɔ nε baa kine kegya mɔ sε-ɔ nεe.

19 Amosε-ɔ anε a ɳu feyε bamɔ a yɔwε kɔkɔɔregyi-o si-o, bo mɔn taare yɔ mɔ kyurekpa-ɔ.

4

Kukyure nε Wuribware a tɔwε bo beya feyε ɔ sa

---

* **3:15** Kiliŋ 95.7-8 (LXX).

mò aseñ-ɔ

¹ Mbeyəmə, kpa a sañ ɔ da sa anę feyε anę nya Wuribware a kukyure nę ɔɔ tɔwę bɔ bεya feyε ɔ sa anę-ɔ sε-ɔ, mone-rɔ ɔkɔ ma waa pañ anę a kukyure amo.

² Anę a nu aseñ timaa-o nęe feyε anę dεe nę anę nana-ana-ɔ a nu amo-ɔ. Amaa bamə aseñ timaa nę baa nu-o moñ baa bamə kitimaa kɔ, bɔ leę feyε bɔ moñ kra-rɔ nεenεe, kɔrε amo gyi kasentij.

³ Amaa anę feraa, anę ya kɔrε gyi, anę e yɔ kyurekpa nę Wuribware a tɔwę mò aseñ sañ nę ɔɔ tɔwę feyε,

“Amose-ɔ nę mo a ba kadunjfwii bɔ waa ętañ,
feyε bɔ maa ba mo kyurekpa-ɔ daa”-ɔ.*

N gyę sa nę ɔ moñ tεe lɔŋjɔ kyurekpa amo nęe sε nę ɔɔ tɔwę anę. Kasentij si feraa haree leę sañ nę ɔɔ twεe kaye-ɔ lɔwε-ɔ, nę ɔɔ kyɔ lɔŋjɔ mfεn bɔ yera.
⁴ Bɔ leę feyε abwareseñ wɔre-ɔ-rɔ tɔŋ kɔ yε,

“To, amo Wuribware a kyɔ lɔwε mò kusuñ-o pεeεe,
amose-ɔ kake sunoosepo, oo kyure.”*

⁵ Mbeyəmə, Wuribware a tɔwę feyε,

“Bɔ maa ba mo kyurekpa-ɔ daa”-ɔ,

mò soso a kyurekpa-ɔ aseñ nę ɔɔ tɔwę.

⁶ Bamə nę baa gyε nkpeε nu aseñ timaa bɔ leę kyurekpa amo sε-ɔ moñ yɔ mfεn, a leę feyε baa kine bɔ moñ kɔrε Wuribware a aseñ-ɔ gyi. Amaa

* **4:3** Kilin 95.11.

* **4:4** Keleekaase 2.2.

Wuribware a sa bokø nè baa ba kamεε-rɔ-ɔ kpa feyε bo yø kyurekpa amo.

⁷ Amøse nè oo bøe sa kake popwεε nè ka gye kayø mɔ-rɔ a ñke-o, a løe feyε oo børø Deefid si tøwø feyε,

“Ndøo, møne ya nu mo, Wuribware, e sa senja mo i gywii møne,
møne ma waa keseborølenj, kine mo kanø se kegya.”*

Nè løe mbøe nè anø Isireelii nana-ana-ɔ a kyøna kimukee-o-ro-o si bo fo Deefid a mbøe-ɔ se, a gyø sanø soswøe.

⁸ Mbøymø, bamø nè baa kine Wuribware kegyase-ɔ a wu kimukee-o-ro, nè Yosuwa a gyø bamø gyi-ana kegyenkpøe ya bo fo sweerø nè Wuribware a kine këbøsa bamø nè baa kine mò-ɔ se. Amaa sweerø amo døe o gyø kyurekpa ne Wuribware a kine kesa bamø-ɔ nee, weetee Wuribware bøe o moñ løe børø Deefid si tøwø kake popwεε kø aseñ kamεε-rɔ.

⁹ Amø-ɔ e kaapo nee feyε Wuribware asesø sanø bo de kukyure kø nè ku du feyε, Wuribware a twee kayø mø ñke nsiye-ro-o, kukyure nè oo kyure kemo kake sunoosepo-ɔ.

¹⁰ Amøse se-ɔ, økømaa nè o yø Wuribware a kyurekpa-ɔ i kyure a o løe mø fønjføn kusuñ si, feyε anø døe ne Wuribware a kyure mò lee si.

¹¹ Anø se-ɔ, mon' sa a anø løñ eyee keñken, na anø nya taare yø Wuribware a kyurekpa amo. Mon' sa a anø økø ma kañ kine Wuribware se

* ^{4:7} Kilin 95.7-8 (LXX).

kegya, na sese-ɔ fo, feyε anεŋ nε anε nana-ana amo a waa kεsebɔrɔlεŋ fo-ɔ.

12 Bo lεe feyε abwareseŋ-ɔ bo-rɔ nε amo-rɔ de keyaaleŋ. Nε amo aseŋ i lwee sese-rɔ a kyon anεŋ nε gyimbeenyɔ sekāŋ i furi lwee kiyegyi-ro. Abwareseŋ-ɔ e taare a o lwee sese mfεεre-rɔ yɔ mò kayowɔre-rɔ na abowii-ro waa kusuj, sa a sese ameroseŋ na kudugyi lεe ifuri.

13 Kotəko moŋ bo-rɔ nε Wuribware a twεe, nε o moŋ kεe kεmo-rɔ. O ɲu kεtɔ kεmaa, atɔ pεee da ifuri si mò ase nεe. Mò-ɔ mɔ akatɔ-rɔ nε ɳke ɳko anε pεee i lee kεtɔ kεmaa nε anε a waa-ɔ kanɔ.

Yeesuu gye Wuribware ələŋŋəro bresε dabe-ɔ nεe

14 Amose-ɔ mon' sa a anε kra anε kebwaresuŋ-o-ro keŋken, a lεe feyε anε de Wuribware ələŋŋəro bresε dabe nε o gyε Wuribware mò gyi Yeesuu, nε o yii soso o bo Wuribware ase mbeyəmɔ.

15 O gyε Wuribware ələŋŋəro bresε dabe, nε o ɲu anε ewεe mfεŋ nε anε moŋ bo lεŋ anε e waa atɔ anε kebwaresuŋ-o-ro-o. Kasentin si Yeesuu gye sese nε ɬbənsam a kyo-rɔ kεe ekpa kεmaa se, feyε anεŋ dεe nε o kyo anε-rɔ o kεe-ɔ nεe. Amaa kokyɔrɔkεe demantε pεee-ɔ 000, o moŋ waa bɔye, daa.

16 Bo lεe anεŋ nε Yeesuu e gyε anεŋ a ələŋŋəro mɔ-ɔ se, kufu moŋ de anε feyε anε yɔ Nyiŋkpεŋ-ewεeŋjupɔ ase. Mon' sa a anε yɔ mò ase, na o ɲu anε ewεe, kya anε-rɔ, sa anε kεtɔ kεmaa nε ki tiri anε-ɔ.

5

¹ Amaa Wuribware ələŋŋəpo bresə kəmaa* ne ba deere anyinjkpasə-rə lee-o feraa, ba lee mə nee feyə ɔ yere asesə-ɔ ayaa-rə taa bamə aketə na mbo ne ba baa-ɔ sa Wuribware bə ləŋŋə əbəye kəmaa.

² O taare o nyite bamə ne bə moŋ nyi səye-ɔ, ne baa fo kpa-ɔ, bə lee feyə mə fəŋfəŋ gbaa, n gyə əkpa kəmaa-rə ne ɔ waa atə kəbwaresuŋ-no.

³ Amose se ne, mə e ləŋŋə Wuribware, a tiri feyə ɔ ləŋŋə əbəye koləŋŋə asesə-ɔ kunu si, na mə gbaa mə lee-o si bə tii si.

⁴ Okəmaa moŋ de kpa feyə ɔ yere anəŋ a yerekpa dabe amo waa Wuribware ələŋŋəpo bresə mə eyee se. Wuribware e gyə ne o lee səse feyə ɔ bə kii mə ələŋŋəpo bresə, feyə anəŋ ne oo lee Aarəŋ-dəε.

⁵ Kristoo gbaa anəŋ dəε nee. N gyə mə fəŋfəŋ ya da mə eyee se yere Wuribware ələŋŋəpo bresə yerekpa dabe amo. Wuribware e gyə ne oo bo sa mə. Feypə anəŋ ne oo təwə mə abwareseŋ wore-ɔ-rə-ɔ,

“Ndəo mo a lee fo bə kaapo feyə mo gyi e gyə fo.

Né mo-ɔ, fo se e gyə mo.”*

⁶ Né abwareseŋ wore-ɔ-rə toŋ kə oo bəe təwə feyə,

“Fo i kii Wuribware ələŋŋəpo nsu pəee, feyə anəŋ ne Marikii-Sadukii a kii-o dəε.”*

* ^{5:1} Deere fotoo ne ɔ bə Kəleę Igyipiti 39-rə-ɔ.

* ^{5:5} Kiliŋ 2.7.

* ^{5:6} Kiliŋ 110.4.

7 Kebeē nē Yeesuu te kayē mō-rō-o, akyukyu nē
oo bo kore Wuribware nē o nyi feyē o taare a o lee
mō lē lowi-ro-o. Nē anēj nē oo bu Wuribware-o
se-o, Wuribware mō a nu mō kēbwarekore-o.

8 Amaa hareē Ŷeesuu a gyē Wuribware mō gyi-o
gbaa ooo, o moj kwaye sēsē dimaadi a aworefōo-o.
Kasēntiñ si, mō a gyē sēsē dimaadi-o si-o, mō
aworefōo gyisē-o-rō nē oo suye kibu Wuribware
kpa kēmaa se.

9 Mfaaneē nē oo waa ketō kēmaa nē a tiri feyē o
waa, na o kii sēsē nē o bware feyē mō e gyē nē o
morōwe bamō nē bo gya mō kanō se-o nsu pēee-o.

10 Nē Wuribware mō a lee mō feyē o gyi
Wuribware ələññəpo kēbrēsē feyē Marikii-
Sadukii-o dēe.*

Mon'sa a anē Kristoo awuye a kōkōrēgyi-o tii si

11 Anē de atō bweētō na anē tōwē bo lēe aseñ mō
se, amaa anē e kaapo mōnē-rō, a bo leñ sa mōne, a
lēe feyē mōnē maa nu atō kēkaapo kaasē mēnāj.

12 Mōnē a kii Yeesuu akōrēgyipo kyee-o si-o,
weetee mōnē a kyō kii abwareseñ akaapopo.
Amaa a sañ a tiri feyē mōn' nya əkō nē o kaapo
mōnē abwareseñ-nō atō gyenkpreeße-o. Mōnē ma
kpa ateese, amō kēnyapo.

13 Əkō nē oo taa kēnyapo bo kii mō ateese-o sañ o
gyē keegyi nēe. Nē sēsē amō bēe o maa nu itimaa
aseñ kēkaapo-o kaasē.

14 Feyle anēj nē bamō nē baa dan-j-o i gyi
ateese-o, anēj dēe nē bamō nē baa danj bamō
kōkōrēgyi-ro-o a suye kyee kipini ketō bōyē na
kitimaa.

---

* **5:10** Kēleēkaasē 14.18.

6*Bamo ne ba kinji kamee-o e nya kesebøgyiiri*

¹ Amose se-o, ane ywe Kristoo asen kekaapo ngingyii ngingyii-o bo sii kamee, na mon' sa a ane dee nu abrest kekaapo. Ato mo a gye atimaa gbaa ooo, a moj tiri feye ane bee suye amo iluwi enyu enyu. Amo ne n de-o e gye asen ne a kaapo feye ane nu ane eyee, na ane kinji lee keborøgyi ne ke e baa kesebøgyiiri nsu peeee-o, na ane koore Wuribware gyi-o.

² A moj lee a tiri feye ane dee kaapo asuu kebo asen kpora-ro, beeee asaree kebodønyø æko kuju si yure mo asen, beeee kikyinji lee lowi-ro asen, beeee ane ne Wuribware i gyi asese peeee asen-o asen, beeee ane ne bamo kakkka i gyi nsu peeee-o asen.

³ Mon' sa a ane ne ane a dano kokøregyi-ro-o ywe amo-o kusuye, ne, Wuribware ya sure, mo e nya a η kaapo mone ane ne ane e kya se a ane suye yo akato-ro-o.

⁴⁻⁵ Keto se ne mo e tøwe amo-o peeee-o e gye feye a bo leŋ fee bo sa bamo ne baa dee nu kaase koore Wuribware gyi, ne baa kinji kamee bo maa lee koore ba gyi-o kebee bo nyinji bamo kokøregyi-o-ro. Ane a asese-o a dee nya Wuribware a nyure-o ηko, ne bamo nnø dee n tii bamo ne baa nya kotoko lee Wuribware a kufwiije timaa-o ase-u se. Aketo ne baa nya-o se, ne baa ηu ane ne abwaresen-o asen bo køne-o, ne bamo akato a gyi akpenøyeeeto ne aa kaapo feye sano popwee e kpa a o ba-u se.

⁶ Bamo ya kinji kamee, æko kikiŋjaa bamo baa maa lee baare, a lee feye amo ya ba ane, a du

nee feyε bamø a bεe maa Wuribware mò gyi-o kiyii kpare-abεε-rø se, ne baa waa mò ipeere lamañ-no-ø.

7 Sweεere ya nuu mbwarekyu ne n wee mò se sañ kemaa-ø, ne ø sa ne adøateese a baare sa adøapo-ø, a kaapo nee feyε Wuribware a yure sweεere amo.

8 Amaa mò ya kwεe εfa na iwu feraa, ø moŋ de tonø. Ne a bware feyε Wuribware løn mò. Na lalalowε-ø, deekpa bo kywεe εfa na iwu amo.

9 Mo anyare timaa, haree ane a tøwø boøko asen aneñ-ø gbaa ooo, mone feraa, ane e kɔøre ane i gyi feyε Wuribware a kaapo feyε oo yure mone, feyε aneñ ne oo yure sweεere timaa amo-ø. Ane e kɔøre ane i gyi feyε kεtø ne mone e waa-ø bware, ne mone kakyena-rø bεe ka kaapo feyε Wuribware a kyø morøwø mone.

10 Wuribware a de kasentij-o si-o, ø maa tan mone se. O nyi aneñ ne mone a sun sa mò-ø na aneñ ne mone a kpa mò-ø se. Aneñ ne mone a kya mone abεεkø Kristoo awuye-ro, ne mone sañ mone e kya bamø-rø-ø se ne ø yere bo nju aneñ a kekpa-ø.

11 An e kpa feyε mon' kya se pee akatøgya Wuribware a økpa-ø se ya bo fo sañ ne mone e nya soso a kyenakpa ne mone temaa døn se feyε mone e nya-ø.

12 Mon' ma waa wørøgya. Mon' kote anyitepo ne baa kɔøre Wuribware gyi-o, ne mbeyømø baa nya kεtø ne Wuribware a tøwø bo beya feyε ø sa bamø-ø.

Mon' sa a ane kra kεtø ne Wuribware a tøwø bo beya feyε ø sa ane-ø-rø keñkeñ

13 Saŋ nē Wuribware a təwē bō beya feyε o yure anē nana Abraham-ɔ, nē ɔɔ waa ḥetan̄ bō dəŋŋɔ kəmō nē ɔɔ təwē bō beya-ɔ sē. Nē ɔkō a moŋ bō-rɔ nē ɔ kyɔ mđ-ɔ sē-ɔ, nē ɔɔ ba mđ fəŋfɔŋ kənyare bō waa ḥetan̄ amo.

14 Kee ketɔ nē ɔɔ təwē-ɔ e gye feyε,

“Mo i yure fo, na n sa a fo ananagyi waa kokyɔ.”*

15 Abraham a waa kanyite-o si-o, ɔɔ nya ketɔ nē Wuribware a təwē bō beya feyε ɔ sa mđ-ɔ.

16 Asesε e kpa a bō waa ḥetan̄, ɔkō nē ɔ kyɔ bamo-ɔ kənyare nē ba ba a bō bō waa ḥetan̄-ɔ, nē ee sa nē ikii kəmaa nē e bō-rɔ-ɔ e lōwe.

17 Aneŋ dεε nē Wuribware a kpa a ɔ kaapo bamo nē ɔɔ təwē bō beya feyε ɔ sa bamo kɔtɔko-ɔ feyε ɔ maa kyurowi mđ kanɔ-ɔ, ɔɔ waa amo se ḥetan̄, na ikii pεee lōwe.

18 Atɔ anyɔ mo, abwaresen̄-ɔ na mđ ḥetan̄-ɔ, atɔ nē a maa kyurowi-o, e kaapo nē feyε Wuribware maa taaré a ɔ ba kayεba. Amo e gye nē a sa anē wōrē bweetɔ, a lee feyε anē e sere enaŋ anē e lee kayε mə-rɔ anē e kpa a anē nya nyure nē n da anē akatɔ-rɔ-ɔ nēe.

19 Nyure mo nē m maa paŋ anē-ɔ temaa se nē anē yere keŋkeŋ, nē n sa anē kameroyuri. Anē a borɔ kyoŋ waagya kuŋsε-ɔ ya lwee suŋkpa dōdɔ-rɔ a kekyan̄ nē ɔ bo soso-rɔ-ɔ, nē anē a nya anē a nyure-o.

20 Kaseŋtin̄ feraa Yeesuu fəŋfɔŋ e gye nē oo lwee dōdɔ-rɔ a kekyan̄-ɔ gye anē ŋkpεes, nē ɔ yere anē ayaarɔ ɔ kore Wuribware ɔ sa anē, bo lee feyε

---

* **6:14** Keleekaaſe 22.17.

oo kii Wuribwareq ələŋŋəpo bresə nsu pəee feyə Marikii-Sadukii-o dəe.

7

Wuribware ələŋŋəpo Marikii-Sadukii aseŋ

¹ Anę a karę abwareseñ wore-ɔ-rɔ feyę dedaa-ɔ
owure ko ę dęe ɔ bo-rɔ nę ba tęe mò feyę Marikii-
Sadukii.* ɔ gye Saləm maŋ owure née. Ne ɔ bee
ɔ gye Nyiŋkpęñ-kyoñ-atɔ-pęee-Bware-ɔ əłoŋŋępo.
Amɔ saŋ amo anę nana Abraham a ya kɔ kena
gya awure ana ko. Mò a yɔ kiŋŋi ɔ ba-ɔ, nę Marikii-
Sadukii a lee bo gyanŋaa mò yure mò.

² Ne Abraham mə a ke atə pεεε ne ɔɔ kɔɔre lee
kenaa-ɔ-rɔ-ɔ-rɔ kudu kudu, ne ɔɔ taa kèkemaa-rɔ
kare konko sa Marikii-Sadukii.

To, kenyare Marikii-Sadukii-o kaase e gye feyε “Mo-owure-gye-sesε-timaa.” Maŋ ne o gye mò se owure-o mo kenyare e gye Salem. Kenyare amo kaase e gye “Eyee-a-yuri.” Amose-o mò kuwure kenyare e gye “Nana Eyee-a-yuri.”

³ Abwareṣen wore-ɔ-ro anę moŋ kare Marikii-Sadukii mò se bęee mò nyi bęee mò ananagyı bęee mò kokowę bęee mò lowi aseŋ. O du nee feyę Wuribware mò gyi-o, a lee feyę mò ələŋŋəpo kebressę kigyi-o moŋ de kęe.

⁴ Né ŋkee mone a nju aneŋ né Marikii-Sadukii amo gye sese dabe-o oo? A lee feyε Abraham né o gye ane nana, né mó kenyare bo dwii-o a sa mó kena-a-o-ro ato ntunkare kudu-ro katunkare konko.

⁵ Mbeyəmɔ anę Isireelii awuye a nsuro-o, kamɔ ne ba lee Wuribware alənŋəpo ba lee kamɔ-rɔ-ɔ

---

* 7:1 Keleekaase 14.18-20.

é gyé Lewii a kasuro-o. Né Wuribware mbraa da feyé Lewii a kasuro awuye amo kɔɔrē bamō bεεkɔ́-ana Isireelii awuye ase kɛtɔ kɛmaa ntuŋkaré kudu-ro katuŋkaré kɔŋkɔ́, na bo nya nya bamō kusun si ateese na nkyu, lèe nsuro pεee awuye né bamō nana gbaa mɔ gyé Abraham-ɔ.

6 Amaa ɔnyare mɔ feraa moj lèe Lewii a kasuro-o-ro. Amaa mò-ɔ mɔ a kɔɔrē atɔ ntuŋkaré kudu-ro katuŋkaré kɔŋkɔ́ lèe Abraham ase yure mò né weetee Wuribware a waa ɛtaŋ tɔwé aseŋ bo bεya sa mò-ɔ.

7 Ikii kyo é moj bo-ɔ, ɔkɔ né o yure-o kyo ɔkɔ né ɔ kɔɔrē nyure amo-ɔ kεbrɛsɛ.

8 Bo lèe fεyε Wuribware aləŋjəpo amo a kεbegya-ɔ se, bamō né ba kɔɔrē atɔ ntuŋkaré kudu-ro katuŋkaré kɔŋkɔ́-ɔ gyé aseše né ba wu-o. Amaa Marikii-Sadukii feraa a kεbegya-ɔ se, sese né abwarešen wɔrε-ɔ é tɔwé mò aseŋ fεyε a du feyε ɔ saŋ o te-o ya kɔɔrē atɔ amo ntuŋkaré kudu-ro katuŋkaré kɔŋkɔ́-ɔ.

9-10 Mo e fa feyε mo e taare a n tɔwé feyε saŋ né Marikii-Sadukii a bo gyaŋjaa Abraham-ɔ, Lewii amo né bo moj tεe kowε-ɔ saŋ ɔ bo mò nana Abraham kame-ro. Amoš-ɔ, Lewii né weetee o de kpa feyε ɔ kɔɔrē atɔ ntuŋkaré kudu-ro katuŋkaré kɔŋkɔ́-ɔ a bεe bɔrɔ Abraham se ka amo sa Marikii-Sadukii.

Aneŋ né Yeesuu du feyε Marikii-Sadukii-o

11 To, saŋ-ɔ ané Isireelii awuye a kɔɔrē gyi feyε Wuribware aləŋjəpo né bo gyé Lewii a kasuro awuye-o é taare a bo sa a ané ŋkpɔnɔ-ɔ fwiiri Wuribware ase. Amaa ané a pɛnna ané eyee, a

lēe feyε Wuribware yε a tiri feyε ələñjəro bañbañ ba. Ələñjəro bañbañ amo maa lēe Lewii a kasuro-o-ro. Mò ələñjəro kεbrεsε moŋ lēe Aarən nē ə gyε ələñjəro bresε gyençkresε-ɔ lee-o, amaa ku du nē ə feyε Marikii-Sadukii lee-o.

¹² Amosə-ɔ, a kaapo nē ə feyε Wuribware ya lee səsε bañbañ feyε ə bø kii ələñjəro bresε, amo feraa ɔ beę o kyurowi kələñjə kusuŋ na kəmo mbraa-ɔ.

¹³ Ələñjəro bañbañ amo nē ane a karę mò kuňu si aseŋ abwareseŋ wɔrε-ɔ-rɔ ə gyε ane nyanjε Yeesuu. Nē mò-ɔ mə a lēe kasuro nē kamo-rɔ əko moŋ tεe kii ələñjəro daa-ɔ-rɔ nēe.

¹⁴ Əkemaa mə nyi feyε Yeesuu a lēe Yudaa a kasuro-o-ro nēe. Amaa Mosis a kyɔrεsε Mbriaa a wɔrε-ɔ-rɔ-ɔ feyε Yudaa a kasuro-o awuye moŋ de kpa feyε bø kii aneŋ a aləñjəro-ɔ, amo Lewii awuye dooo.

¹⁵ Anę ya dεere Yeesuu nē o du feyε mò a gyε Marikii-Sadukii nyəsəro-ɔ, anę i ᱥu kεtə nē anę ə tɔwε kəmo aseŋ-ɔ-rɔ nεenεe. Ə gyε ələñjəro nēe, amaa mò-ɔ mò kwεe Lewii a bɔromo-ɔ-rɔ.

¹⁶ To, emenę se nē Yeesuu de kpa feyε o kii aneŋ a ələñjəro-ɔ, na ɔ moŋ lēe Lewii a kənana-ɔ-rɔ-ɔ nēe? Mò keyaaleŋ nē o de-o a lēe mò fəñfəñ ᱥkpa nē m moŋ de kεe-ɔ ase.

¹⁷ Feyε aneŋ nē Wuribware a tɔwε gywii mò abwareseŋ wɔrε-ɔ-rɔ-ɔ,

“Fø i kii Wuribware ələñjəro nsu pεεε
feyε aneŋ nē Marikii-Sadukii a kii-o dεε.”*

¹⁸ Mfée feraa Wuribware a yɔwε kələñjə mbriaa

* ^{7:17} Kiliŋ 110.4.

dedaa-ɔ bo beya keri si. A lęe feyε m moŋ ləŋŋɔ seye.

19 Kaseṇtij si feraa, mbraa amo maa taare a n sa a ɔko kakponɔ-rɔ fwiiri lowe. Mbeyəmɔ Wuribware a sa anę temaa timaa nę anę ę ba a anę bo səŋ tɔ mò-rɔ-ɔ.

20 Ketɔ nę ki tii si, nę kɔ kyo-ɔ ę gyę feyε, saŋ nę Wuribware a waa Yeesuu ələŋŋɔrɔ-ɔ, ɔɔ waa ętaŋ. Amaa Lewii awuye-o ɔko a bo kii ələŋŋɔrɔ-ɔ feraa, Wuribware moŋ waa ętaŋ bo dəŋŋɔ se.

21 Amaa ętaŋ nę Wuribware a waa bo taa Yeesuu bo kii ələŋŋɔrɔ. ɔɔ tɔwę gywii mò nee feyε,

“Ma kwaye mo ętaŋ ne mo a waa-ɔ,
ma kyurowi mo kanɔ nę mo a tɔwę-ɔ,
feyε fo i kii mo ələŋŋɔrɔ nsu pεεε.”*

22 Ętaŋ mɔ nę Wuribware a waa sa Yeesuu-o bo ętaŋ nę ɔɔ waa sa Mosis saŋ nę ɔɔ sa Isireelii awuye mò mbraa-ɔ pεεε-ɔ, a lęe feyε ętaŋ mɔ maa wu daa.

23 Ketɔ banjbaŋ kɔ bo-rɔ nę kaa bee sa nę Wuribware aləŋŋɔrɔ dedaa-ɔ kwęe, nę ɔpopwεε-ɔ kwęe. Lewii a aləŋŋɔrɔ-ɔ gyę asesε nee, nę bamɔ ɔkemaa i wu, nę o maa lęe taare a o kya kusuŋ-o si. Amosε nę bamɔ bweetɔ a kii Wuribware aləŋŋɔrɔ-ɔ.

24 Amaa Yeesuu a tεε o te bo yɔ nsu pεεε-ɔ se-ɔ, mò koləŋŋɔ kusuŋ-o maa lęe mò ase a kę bee yɔ sesε banjbaŋ kɔ mɔ ase.

25 O taare a o morowę bamɔ nę ba bɔrɔ mò se ba ba Wuribware ase-ɔ, na bo ma lęe fo. A lęe feyε o te saŋ kemaa o kɔrę kębwarekɔrę o sa bamɔ.

---

* **7:21** Kiliŋ 110.4.

26 Anęj a ələñjəpo-ɔ ę gyę ne o bware bő sa anę. Mò a bware-o si-o, mò kakpono-rɔ a fwiiri. Əko maa taare a o ńu mò bøyę ko. Ne o kwęę anę ne anę gyę əbøyę awaapo-ɔ-rɔ. Ne o yii soso soso Wuribware se.

27 Ələñjəpo bresę kemaa ne o gyę Lewiinyi-o ę gyę ńkpees a o ləñjə Wuribware bő lee mò fəñfəñ əbøyę-ɔ se pwęe na o dęe bęe ləñjə Wuribware bő lee mò asesę mə lee-o si. Yeesuu feraa, o moŋ du anęj. Mò eyee ne o bő sa Wuribware luwi koŋko, na Wuribware lee asesę pęee əbøyę, na a lőwe.

28 Katinj-o ę gyę feyę mbraa-ɔ ę kaapo anęj ne ba lee əko, na o bő kii Wuribware ələñjəpo bresę-ɔ. Amaa anęj a ələñjəpo-ɔ moŋ bő leŋ, bő lee anęj ne o gyę sesę dimaadi-o si. Amaa etanj ne Wuribware a waa kamęe-rɔ-ɔ a kaapo anęj ne oo lee mò gyi Yeesuu bő kii ələñjəpo bresę-ɔ neę. Na bő lee anęj ne mò kakpono-rɔ a fwiiri lőwe-ɔ se-ɔ, mò ələñjəpo kebręsę-ɔ sii mò se nsu pęee.

8

Yeesuu ę gyę etanj popwęe-ɔ Wuribware ələñjəpo bresę

1 Mbeyəmo, amo katinj ę gyę feyę Wuribware ələñjəpo bresę ne anę ę təwę mò asenj-ɔ ę gyę əko ne anę kyə anę de-o. Mò ę gyę Yeesuu. Mò ę gyę ne o te Nyiñkpeñ-ɔ-kyə-bamə-pęee-kędabę kigyise si soso a kuwure-o si-o.

2 ɔ gyę ələñjəpo Wuribware suŋkpa-ɔ-rɔ neę. Mfeň du neę feyę Wuribware suŋkpa ne Mosis a ba taŋtęe kękyanj bő waa, na bő taare soro narę kimukee-ro-o neę. Amaa Wuribware suŋkpa ne

ɔ bɔ soso-ɔ e gye sunkpa kaseñtiŋ ne ane nyaŋpe Yeesuu a pwεε-ɔ.

³ Wuribware ələŋŋərɔ brɛsɛ kɛmaa kusun e gye feyε ɔ ba ateese na mbo bɔ ləŋŋɔ Wuribware. Aneŋ dɛe ne a tiri feyε ane ələŋŋərɔ brɛsɛ-ɔ gbaa mɔ ba kɔtəkɔ bɔ ləŋŋɔ Wuribware.

⁴ ɔ sanj ɔ dɛe ɔ bɔ swɛerɛ mɔ sɛ mbeyɔmɔ nee, weetee ɔ maa waa ələŋŋərɔ, a lɛe feyε aləŋŋərɔ sanj bɔ bɔ-rɔ ba ləŋŋɔ Wuribware feyε aneŋ ne mbraa-ɔ e kaapo-ɔ.

⁵ Mbeyɔmɔ ba dɛere aneŋ ne ba sun Wuribware mò sunkpa ne ɔ bɔ soso-ɔ-rɔ-ɔ sɛ nee ba sun mò mfɛe a mmɔ-ɔ-rɔ. Amoṣe ne Wuribware a yii Mosis si feyε ɔ sa sɛ na ɔ ba tanṭee kekyan-ɔ bɔ waa Wuribware sunkpa-ɔ feyε aneŋ ne ɔɔ kaapo mò Sinaa kebeɛ-ɔ se-ɔ.*

⁶ Mbeyɔmɔ, kusun ne Wuribware a bɔ sa Yeesuu-o kyɔ kemo ne ɔɔ bɔ sa mò aləŋŋərɔ-ɔ. Aneŋ dɛe ne etan popwεe ne Wuribware a bɔrɔ Yeesuu si waa sa mò asɛsɛ-ɔ gye etan dabe e kyon edədaa ne Wuribware a bɔrɔ Mosis si waa-ɔ. Kɛtɔ sɛ ne epopwεe-ɔ gye edabɛ-ɔ e gye feyε Yeesuu yere asɛsɛ na Wuribware mboŋtɔ-rɔ, ne ŋkee mbeyɔmɔ atɔ ne Wuribware a tɔwɛ bɔ bεya feyε ɔ waa a ɔ sa mò asɛsɛ-ɔ bεe a gye adabɛ a kyon adedaa-ɔ.

⁷ Etan gyenjkreesɛ amo a dɛe baare lɔwɛ nee, weetee a moŋ lεe a tiri feyε Wuribware bεe ba epopwεe kɔ bɔ teere.

⁸ Amaa ane a karɛ abwareſen wɔrɛ-ɔ-rɔ feyε Wuribware a ŋu mò asɛsɛ kɛbɔye kɔ, feyε aneŋ ne a tɔwɛ-ɔ,

---

* ^{8:5} Keleɛ Igyipiti 25.40.

Wuribware_ε y_ε,

“Sanj ko e ba ne mo e waa etan_ε popw_{εε}
na m b_o b_εy_a mo aa Isireelii a kasuro-o awuye
na Yudaa a kasuro-o awuye mbo_{ηt_o}-r_o.

⁹ Eta_ε ne mo e waa-_o mo_η du fey_ε
etan_ε ne mo a waa sa bam_o nana-ana,
sanj ne mo a kra bam_o k_εsaree_ε-r_o
lee bam_o lee Igyipiti sweere_ε se-_o.

Baa y_εw_ε etan_ε amo kegyase_ε,
amo_ηse-_o ne mo a y_εw_ε bam_o ase_η sa bam_o.

¹⁰ Sanj amo ya fo, etan_ε ne mo e waa na m b_o b_εy_a
mo aa Isireelii awuye p_{εεε} mbo_{ηt_o}-r_o-_o,
mfaanee_ε ne i du.

Mo e taa mo mbraa a m bo waa bam_o mf_{εε}re-r_o,
na n ky_εre_ε mm_o b_o waa bam_o aju-ro,
na η kii bam_o ny_εpe, na b_o kii mo ase_{εε}.

¹¹ A maa lee ba fey_ε ak_o bee_o lee kaapo
mo k_εsob_{εε} be_{εεε} m_o k_εw_{εb}e_ε fey_ε,
‘Kpa mo se ne fo e b_or_o na fo gyii Wuribware_ε,’
a lee fey_ε bam_o p_{εεε},
abre_{εε} ooo, ηyaagyi ooo i gyii mo.

¹² A lee fey_ε mo e taa bam_o eb_{εyε} a m bo ke bam_o,
na m ma lee nyi_εnji bam_o ase_η b_{εyε}-_o se.”*

¹³ Wuribware_ε a t_{εε} t_{εwε} fey_ε o waa etan_ε
popw_{εε}-_o, amo f_εraa a kaapo ne_ε fey_ε o y_ε
egy_εnk_εes_ε-_o a waa ed_εdaa, ne e ya wu. Ket_o
k_εmaa ne kaa waa k_εd_εdaa, ne kaa wu-o mo maa
kyee, na k_ε fo p_{εεε}.

---

* **8:12** Yεremεya 31.31-34 (LXX).

9

Anej ne Wuribware sunjkpa-o-rɔ du-o

¹ Mon' sa a ane deerē etan dedaa a kebwarēsuŋ a mbraa-o. Saŋ amo-o sese ya waa Wuribware sunjkpa ne bo de-o.

² Ketə ne kę gye ηkpree-o e gye tanṭee ne ba bo waa kanə se a kękyan ne ba təe mfen feyε kękyan kpeyaa-o.* Kękyan amo-rɔ mfen, ifetiri yeresekpa yere, ne ifetiri isunoo yere yere se e kywεε. Nę teeburi yere mfen, ne bodobodoo ne bo de ba beya sunjkpa-o dən se.

³ Waagya kə ne baa bo kuŋ dōdə-rɔ a kękyan-o. Dōdə-rɔ a kękyan amo ne ba təe feyε kękyan kpeyaa kpeyaa-o.

⁴ Kəmo-rɔ mfen ne ləŋŋəkpa ne baa ba atanne pipee bo mera mera se-o ne ba kywεε nyonku mō se-o bo. Wuribware etan a kędakaa-o yere mfen nee, ne baa ba atanne pipee bo mera mera kəmo se. Nę atanne pipee kalə kə ne ka de gyayε-o yere kędakaa-o-rɔ. Nę ateese kə ne ba təe feyε "Nteto-nee?" bo kalə-o-rɔ. Ateese amo ne Wuribware a sa bamə ləe soso kake kəmaa kimukee-ro. Kędakaa amo-rɔ dəe ne Aarən yii nareseše ne ɔɔ kwεε-o daa-rɔ.* Kędakaa amo-rɔ dəe ne afore anyo ne Wuribware a kyoree mbraa kudu-o bo dənja se Sinaa kębeə-o se kimukee-o-ro mfen-o bo.

⁵ Nę abanban awuye kə ne baa ba atanne pipee bo waa-o yere kędakaa amo anju anyo. Nę baa ba bamə abanban bo buŋ Nyin̄kpeŋ-ewεεŋuro a

* **9:2** Deerē fotoo ne o bo Kęleq Igyipiti 27-ro-o.

* **9:4** Anyare kękarə 17.1-10.

kotorese-ɔ se, na o te mò kuwuregya-ɔ se mfəŋ.* Amaa anę moŋ de saŋ na anę bø kaapo ato mɔ-rɔ ako ako.

6 Bamø a ləŋŋø këtø këmaa bø yere anęŋ-ɔ, Wuribware aləŋŋøpo e taare na bø dee nya lwee kano se a këkyan-ɔ-rɔ kake këmaa waa bamø asuŋ.

7 Amaa dɔdɔ-rɔ a këkyan-ɔ fëraa, Wuribware ələŋŋøpo brɛse-ɔ wɔrè e gyé ne o de kpa feyε o lwee këmo-rɔ, ne o lwee këmo-rɔ luwi kɔŋkɔ kasu këmaa, ne o de mò fɔŋfɔŋ kuŋsi si əbɔye kɔləŋŋø kabø a mbogya-ɔ o lweero mfəŋ. Anę dee ne ɔ waa aseše-ɔ pεεε kuŋsi si a əbɔye ne baa waa na bø moŋ nyi-o.*

8 Mbeyɔmɔ, Wuribware a kufwiijø timaa-o de amo-ɔ pεεε ɔ kaapo nee feyε kpa moŋ tε di bø sa aseše-ɔ feyε bø lwee këkyan kpeyaa kpeyaa-ɔ-rɔ, na tanṭee suŋkpa-ɔ saŋ ɔ yere.

9 Amo-ɔ pεεε gyé këkaapo ne a yere bø sa ndɔ a mbøe mɔ se-ɔ nee. Aseŋ ne anę a tɔwε-ɔ pεεε ɛ kaapo nee feyε ateese ne anę de anę i ke Wuribware, na mbø ne anę de anę ɛ ləŋŋø mò-ɔ maa taare a a sa a anę ne anę i sunj mò-ɔ ηkρønɔ-rɔ fwiiri.

10 Dëdaa-rɔ a Wuribware kɔləŋŋø mɔ-ɔ pεεε gyé kigyi na kunuu na kɛfwèe na kayɔwɔrè se ato aseŋ nee. Amo-ɔ pεεε bware bø fo saŋ ne Wuribware e waa mbraa pɔpwε-ɔ dooo nee.

*Anę ne Kristoo kusun feyε Wuribware ələŋŋøpo
brɛse-ɔ kwee-ɔ*

* **9:5** Deere fotoo ne ɔ bø Keleq Igyipiti 25-ro-o. * **9:7** Kɔləŋŋø mbraa 16.11-17.

11 Amaa mbraa popwεε timaa mɔ a kyɔ ba. Kristoo ɛ gyε mmɔ ələŋŋɔpɔ brεsε. Mò ɛ gyε nε oo lwee tanjɛe kékyanj ne kε bɔ sɔsɔ, ne kε bɔ danj kɔ kyɔn sweere mɔ sε a kεmɔ-ɔ-rɔ. Nε kε bware kɔ kyɔ kεmɔ ne asεsε a waa-ɔ, a lee feyε kε mɔn tii atɔ ne Wuribware a tweε kayε mɔ-rɔ-ɔ se.

12 Mò kulweero mfεŋ-ɔ, nε ɔɔ kyɔn lwee kékyanj kpεyaa kpεyaa-ɔ. Pwεε nε ɔɔ dεε lweero, n gyε etεere na nnaatεgyii mbogya ya weε sweere. Amaa mò fɔŋfɔŋ mbogya ne ŋ ya weε sweere sanj ne baa da mò bɔ mera kiyii kpare-abεε-rɔ sε-ɔ, ne ŋ ya kpεε asεsε ɣkponɔ-rɔ iyisi. Mfaanεε nε ɔɔ borɔ se luwi koŋkɔ dooo bɔ morɔwε anε nsu pεεε. Kεtɔ ne kɔ kyɔ ne ki tii si-o ɛ gyε feyε, mò a lweero-o, a mɔn lee a tiri feyε ɔ bεε waa.

13 Mbraa dεdaa a mbεε-ɔ sε-ɔ, tεere na kpεŋnyare mbogya na kanaatεbree ne baa kywεε-ɔ nsɔ ne ba bɔ ɣonyanj asuŋpɔ-ɔ se bɔ kpεε bamɔ iyisi. Bamɔ ya waa mfaanεε-ɔ, amɔ bamɔ ɣyowɔrε wɔrε ne baa ləŋjɔ.

14 Kεe kεtɔ ne amo-ɔ ɛ waa-ɔ, saŋbɔtɔ Kristoo a mbogya-ɔ, a lee feyε mmɔ fεraa n taare a ŋ kpεε anε ɣkponɔ-rɔ lee anε asuŋ bɔyε ne a yaa anε mfεŋ ne kεsebɔgyiiri maa lɔwε-ɔ, na anε nya taare bɔ sunj Wuribware ne mò wɔrε dooo i de ɣkpa-ɔ. Bɔ lee feyε Kristoo, ɔkɔ ne ɔ mɔn de ɬbɔyε-ɔ, a borɔ Wuribware a kufwiijε timaa-o, ne mò wɔrε kpeŋ te nsu pεεε-ɔ se nee, ba mò eyee bɔ ləŋjɔ Wuribware.

15 Anεŋ sε-ɔ, Kristoo ɛ gyε anε aa Wuribware mboŋtɔ-rɔ ɔyεrepo ne Wuribware a borɔ mò se waa etaj popwεε-ɔ bɔ sa asεsε-ɔ. Na bamɔ ne Wuribware a tεe feyε bɔ bɔ kyεna mò asε nsu

pεεε-ɔ nya taare nya kakyēna popwεε mə nε ɔɔ tωε
bø beya fεyε ɔ sa bamø a bo kyεna-ɔ. Mø fəŋfɔŋ
lowi nε ɔɔ bø kooře asεsε kinjaa bamø baa, nε ɔɔ
sa nε baa nya bamø eyεε, nε baa lee εbøyε nε baa
waa saŋ ne bo bo etan dedaa-ɔ kaase-ɔ-ɔ.

16-17 To, mbeyəmə, pwee na səsə dəe wu-o, o kyoree mō kanə se aseŋ, na əko ne o kaa o gyi mō kapotəe-ɔ kenyare a o bo waa wore-ro. Amaa a tiri fəyə bo taare kaapo fəyə oo wu pwee na aneŋ a wore-ɔ-ro aseŋ dəe taare waa kusunj. Səsə-ɔ e saŋ o te, amo wore-ɔ gye kwaanee.

18 Aneŋ dɛe ne etaŋ gyenjkpeesɛ ne Wuribware a waa sa sese-ɔ moŋ waa kusun̄, amo baa moɔ mbo na bo ba mbogya-ɔ bo tii etaŋ-ɔ kanɔ pwɛɛ.

19 ሳን ነ Mosis a kyoree Wuribware a mbraa-**o**
peee waa wore-ro, ne oo kare gywii ases-e-o peee
lowe-o, ne oo taa kokyoyaa kapesii na kyipee.
Né እkee oo ba nnaatagyii na eteere mbogya bo
waa nkyu-ro, ne amo peee a lwee abee-ro. Ne
oo taa kokyoyaa kapesii na kyipee bo da mbogya
na nkyu-o-ro, ne oo bo እonyan mbraa wore-o na
asese-o se.

²⁰ Ne የ yε, “Mbogya ne n tii mone aa Wuribware mboንታ-ርዕ a ዘተን-ጋ kano-ጋ nee. A kaapo nee fεe mone a sure si feyε mone e gya etan-ጋ mbraa se.”*

21 Aneŋ dɛe nɛ ɔɔ bee ba mbogya-ɔ bo ηonyan Wuribware a tanṭee kékyaŋ-ɔ na atetəmɔŋta pɛee ne ba ba bo sun bamo kebwaresun-ɔ si.

22 Kasen̄t̄in si feraa mbraa amo-r̄o, mbogya ne bo de ba l̄øn̄ø atø bweet̄o. N̄e anen̄ d̄ee ne kabø mbogya e moŋ wee sweere, Wuribware maa ba øko ebøye a ø bo ke m̄o.

* 9:20 Kelee Igypiti 24.8.

23 N gyę Wuribware sunkpa nę o bo sweere mo se-o nę Kristoo a lweero. Amaa Wuribware sunkpa nę o bo soso-o nę baa deere se bo waa mò nę o bo sweere se-o bo yera. Amose-o, ato nę a bo soso-o feraa e kpa kolənjə nę ko kyoŋ sweere se lee-o.

24 N gyę Wuribware sunkpa nę baa deere soso a amo-o se waa sweere se nę Kristoo a lweero. Soso-o fəŋfəŋ nę oo lweero. Mfeŋ nę ŋkee o yere anę ayaa-rə o sa anę kanə se senja o gywii Wuribware.

25 Wuribware ələnjəpo bresə-o e taa kabə mbogya, nę o lwee kəkyan kpeyaa kpeyaa-o-rə kasu kasu. Amaa Kristoo feraa moŋ lweero ya ba mò eyee bo lənjə Wuribware iluwi bwęetə bwęetə ko.

26 A lee feyε, amo ya ba anęj, amo a kaapo nee feyε ɔɔ deŋ wu iluwi bwęetə lee saŋ nę Wuribware a twęe kaye mo-o nee. Amaa anęj ne ɔɔ waa-o e gye feyε mbeyəmo nę kaye e kpa a ka fo kεε-o, luwi kɔŋko nę oo lee mò eyee ifuri bo lənjə Wuribware, na o nya lee asesə kuŋu si ebɔye bo twęe.

27-28 N ye, luwi kɔŋko nę Kristoo a taa mò eyee bo lənjə Wuribware, na o nya lee asesə bwęetə kuŋu si ebɔye, feyε anęj ne sesə kəmaa i wu luwi kɔŋko, na kəmo kamεε-rə, o yere Wuribware akatə-rə a o lee kətə kəmaa nę ɔɔ waa-o asen kanə-o. Kətə nę ko kyə-o e gye feyε Kristoo e ba nyɔsepo. Mò ya ba, n gye asesə ebɔye ne o ba na o bo lee. Amaa o ba nee na o bo mɔrɔwə bamə nę bo gywii mò keba-o.

10

Yeesuu a taa mò eyee bo lənjə Wuribware luwi kɔŋko, nę aa lowə

¹ Mbeyəmə, mbraa nē ŋ kaapə Wuribware kələŋjə aseŋ-ɔ e kaapə atə timaa nē a ba a a bo ba-ɔ nē. Mbraa-ɔ du nē feyε diki-o. Nē anē ya deere, anē i ŋu feyε əkə e ba kamee. Bamə a ləŋjə Wuribware aneŋ-aaa nsu si nsu si, na a moŋ de kεe-ɔ se-ɔ, a maa taare a a fwiiri bamə nē ba ba na bo bo suŋ Wuribware-ɔ ŋkrono-rɔ.

² Anē a kələŋjə-ɔ dεe kε taare a kε sa a asunpo-ɔ ŋkrono-rɔ fwiiri nē, weetee bamə mfεerə maa waa bamə feyε bamə ebøyε a sii bamə se. Na Wuribware kələŋjə lōwε.

³⁻⁴ Akpεŋnyare na eteere mbogya a tεe a maa taare a a lee ebøyε-ɔ se-ɔ, kasu kemaa a kələŋjə-ɔ i nyinji asesε se feyε bamə ebøyε a sii bamə se.

⁵⁻⁶ Amoſe nē saŋ nē Kristoo e kpa a ɔ ba kayε mo-rɔ-ɔ, nē ɔɔ tōwε gywii Wuribware feyε,

“Fø maa kpa ayu mpu kələŋjə lēø mo ase,
nē fo akatə moŋ gyi mbø kokywεε bo ləŋjə se.
Ebøyε kələŋjə moŋ waa fo kəne.

Amaa sese dimaadi kayowrε nē fo a sa mo,
na m bεeø bo sa fo.

⁷ Nē mo a bεŋjaa feyε, ‘O Wuribware, kεe mo.
Baa tōwε mo aseŋ fo mbraa wɔrε-ɔ-rɔ.
Mo a ba a m bo waa fo kεpre.’ ”*

⁸ Moŋ! ŋu feyε ɔɔ gyε ŋkρεε tōwε nee feyε Wuribware maa kpa ayu mpu kələŋjə bεεε mbø kokywεε kələŋjə bεεε ebøyε kələŋjə. Haree mbraa-ɔ a kaapə feyε bo waa amo ooo, ɔɔ tōwε amo-ɔ pεεε.

⁹ Nē ɔɔ bεeø tōwε bo tii si feyε,

---

* **10:7** Kiliŋ 40.6-8 (LXX).

“O Wuribware, kee mo,
mo a ba a m bo waa fo kepree.”

Keto ne o kaapo-o e gye feye o sa a bo yowé kolonyo dedaa-o, na o waa keto popwae ne Wuribware e kpa feye o waa-o.

10 Wuribware kepree e gye feye Yeesuu Kristoo a taa mò eyee bo lonyo Wuribware luwi koñko, ne aa lowe, na a lee ane kuju si eboye.

11 Wuribware olonyopó kemaa yere kake kemaa nee o waa mò kolonyo kusun. Na o lonyo Wuribware iluwi enyo enyo. Aneñ a kolonyo-a maa taare a ki lee eboye bo twé daa.

12 Amaa ane olonyopó Yeesuu mo feraa, sanj ne oo lonyo Wuribware luwi koñko amo bo lee eboye-o, kolonyo ko moñ lez ke beñ ki tiri bo fo ndao. Amose ne oo ya kyena Wuribware kigyisesaree se.

13 Mfeñ ne o te na Wuribware baa Yeesuu Kristoo adon pées mò kuwure-o kaase.

14 Katiñ e gye feye mò a ba mò eyee bo lonyo Wuribware luwi koñko mo bo sa ne bamø ne o maa se o waa bamø akpeyaa-o ñkrona-ro a fwiiri.

15 Wuribware a kufwiine timaa-o gbaa a sa ne ane a ñu feye amo-o gye kasentij. Feyle aneñ ne ane a kyø towé feye Wuribware a børo mò kufwiine timaa-o si sa ne baa kyoree waa abwareseñ wore-o-ro-o,

16 “Sanj amo ya fo, etan ne mo e waa na m bo beya
mo aa bamø mboñtø-ro-o, mfaanee ne i du.
Mo e taa mo mbraa a m bo waa bamø mfæere-ro,
na n kyoree mmø bo waa bamø anju-ro.”*

---

* **10:16** Yeremeya 31.33.

17 Né oo bø kya se feyε,

“Ma lεe nyinŋji bamø aseŋ bøye na borøkøøne-ø
se.”*

18 Wuribware a tεe taa bamø ebøye bo ke bamø-ø
se-ø, kɔløŋjø nø ki lee ebøye-ø moŋ lεe ki tiri.

Møn' kra móne kókøøregyi-o-ro keŋkeŋ bo yø

19 Anø se-ø, mo kɔsøbøεε-anø, Yeesuu mbogya
nø ñ ya weε sweere se-ø se-ø, anø ma lεe sa a kufu
nya anø Wuribware ase køba. Møn' sa a anø lwee
Wuribware sunkpa a kékyaŋ kpeyaa kpeyaa-ø-rø.

20 A lεe feyε waagya nø baa bø kuŋ kékyaŋ
kpeyaa kpeyaa-ø-rø nø Yeesuu a kyan-ø, na anø
taare lweero. Waagya amo yere bo sa Yeesuu
føŋføŋ kayowøre nø baa tøŋŋe-rø, nø oo wu-o.
Mfaanøe nø Yeesuu a sa anø kpa popwøe na anø
borø se yø Wuribware ase, a lεe feyε oo bøø ba
ŋkpa-rø o te nsu pøee.

21-22 Mbeyømø, anø Wuribware asøse-ø a tεe anø
de øløŋjøø dabe nø o deere anø se-ø se-ø, Yeesuu
nø oo wu, nø oo bøø ba ŋkpa-rø-ø nø n de-o, møn' sa
a anø ba kaseŋtinø bø sɔŋ tø Wuribware-rø. Amaa
anø a yø mø ase-ø, møn' sa a anø kpeø iyisi nø
i te anø ŋkpønø-rø-ø, na møn' sa a anø yere anø
kókøøregyi-o-ro keŋkeŋ, a lεe feyε bamø a bø anø
asuu-ø, a kaapo nøe feyε Wuribware a kyø lee anø
ebøye, nø e maa lεe tøøraa anø mføere.

23 Møn' sa a anø yere keyaa kɔŋkø. Møne a
bø asuu-ø, temaa nø móne a nya feyε móne e yø
Wuribware ase-ø, móñ' kra mó-rø keŋkeŋkeŋ, bø

* **10:17** Yeremøya 31.34.

lēe feyε Wuribware a tεε tɔwε bō beya feyε o sa anε kɔtɔkɔ-o sε-o, o maa kyurowi mō kanɔ.

²⁴ Na mon' sa a anε dεe kpa ekpa nε anε e borɔ sε, na anε bō waa abεε wɔrε, na anε bō kpa abεε aseŋ, na anε bō waa asun timaa-o.

²⁵ Mōne ma sa a anε yowε kεgyanŋε sun Wuribware, feyε anεn ne saŋ kemaa bokɔ e waa-o. Amaa mon' sa a anε dεe gyanŋε sa abεε wɔrε. A tiri feyε anε deere sε, na anε pee akatɔ waa amo-o, a lēe feyε kake nε Kristoo i kinŋni a o ba-o a tɔ-rɔ.

²⁶ Anε ya bō ɳu Wuribware a kasenṭinj-o, ne anε e saŋ anε e waa ebɔyε anε kepre sε, amo feraa, kɔləŋŋɔ kɔ mon lεe kɔ bō-rɔ ne ke e taare na ki lee anε kuŋu si ebɔyε bō twεe.

²⁷ Amo ya ba anεn feraa, amo kufu kakyena ne anε e kyεna anε gywii Wuribware, na o bō bu anε kεpɔ, na o yaa anε mō kεdεekpεεtekii ne o ba a o bō kywεε mō adonj-o-rɔ.

²⁸ Okɔ ne oo kine mbraa ne Wuribware a borɔ Mosis si sa anε-o sε kegya-o, ne abεε anyɔ bεεε asa ya kɔsɔ yεre sεŋgyikpa-o, yεre-rɔ feyε o waa anεn, a kys baare feyε sεŋgyipɔ-o bu mō kεpɔ, na o sa kanɔ feyε bō mao mō, na o ma su mō sε.

²⁹ Anεn sε-o, okɔ ne o twεe keyaa a o bō kye Wuribware mō gyi-o, ne Wuribware i gyiiri kεsεbɔ bwεetɔ. A lēe feyε o mon de Yeesuu mbogya ne o bo tii etanj-o kanɔ, ne ɳ ya lee mō iyisi-o, o tee sεye, ne o bεe o saare Wuribware a kufwiin̄e timaa ne o dεe ɳu mō ewεε-o.

³⁰ Anε nyi anεn ne o du-o, Wuribware ne o tɔwε feyε,

“Mo e gye ne mo e ba donjaa na m bō kɔ sa mone.

Mo e gye ne mo e ka mone adon koko a n sa mone.”*

Né oo bee tawé feyé,

“Wuribware i gyi mó asesé asen.”*

31 A bo kufu feyé okó a lwee ḥseŋgyipó Wuribware né mó wóré dooo i de ḥkpá-o aseñ-no, né o nya mó kra késaree-ró, gyiiri mó kesebo.

32 Ané i nyinji móne sé sañ né móne a lee kaasé gyii Wuribware a ḥkpá-o, né oo buñji móne akato, né móne a bo gyii mó ḥkpá-o. Mon' nyinji si feyé bamó né bo maa bu Wuribware-o a tawraa móne bweet-o-gbaa ooo, móne a yere keñkej.

33 Sañ kó baa saaré móne, waa móne aworefóo lamañ-no. Sañ kó mó móne a kya bamó né baa ḥju aseñ feyé móne-o-ró.

34 Né móne a kya bamó né baa tii-o-ro. Bamó a koore móne kapotee-o, móne móñ sa né aa tawraa móne, na mon' taa bo waa aseñ, a lee feyé móne nyi feyé móne de ats Wuribware sé na a kyó amo, né a bee a gyi nsu pées.

35 Ané s-e-o, móne ma sa a móne abaa-ró yore, a lee feyé wóré kowaa e sa kakoka dabe.

36 Mon' nya kanyite, na mon' nya waa ketó né Wuribware e kpa-o, na mon' nya nya ketó né Wuribware a tawé bo beya feyé o sa móne-o.

37 Feýe ané né Wuribware a tawé mó abwareseñ wóré-o-ró-o,

* **10:30** Mbraa kebéesa 32.35.
Kiliñ 135.14.

* **10:30** Mbraa kebéesa 32.36;

“A saŋ kafwee, ḥko ne ὁ ba-o ἐ ba, ὁ maa kyee.

³⁸ ḥko ne ὁ koɔre Wuribwaregyi-o ἐ nya እkpa
a lee feyε Wuribwaregyi e tee mo feyε sese timaa.
Amaa mo ya kinji kamee feraa,
mo akato maa gyi mo se.”*

³⁹ Amaa ane aa mone feraa, ane moj gye asese ne
ba kinji kamee, na bo ya fo-o. Ane gye asese ne ba
koɔre ba gyi feyε Wuribwaregyi e morowe ane-o nee.

11

*Adedaapo ko ne baa koɔre Wuribware gyi
kenken-o aseŋ*

¹ To, ne nteto ἐ gye kokoɔregyi? Kokoɔregyi ἐ gye
feye ane a koɔre gyi feyε ane ἐ nya ato ne ane de
temaa feyε ane ἐ nya, ne mbeyomo ane akato moj
kee amo-o.

² Adedaapo-o kokoɔregyi si ne bamo aseŋ a pre
Wuribware.

³ Ane kokoɔregyi nee se ne ane a nu kaase feyε
Wuribware kano-ro aseŋkparegyi ne ὁ towe bo
twee kaye peeεε, soso na kaasee. Kokoɔregyi si ne ane
nyi feyε ane ne aa ba. Amose-o n gye kaye mo-ro
keto ne ὁ bo twee ato ne ane kee kaye-ro peeεε-o.

⁴ Mon' sa a ane taa Adam mo gyi-ana Abel na
Kayin bo kaapo ane ne kokoɔregyi du-o.* Nteto se
ne Abel a kolonjuo ne ὁ lonju Wuribware-o a baare
yowe Kayin a kemo-o? Keto se ne Abel a kolonjuo
amo a gyi Wuribwaregyi akato-o ἐ gye feyε Abel a
koɔre Wuribwaregyi bweeto. Ne Wuribwaregyi yoe ὁ
waa ato. Amaa haree Abel a wu-o gbaa ooo, ndoo

* **10:38** Habakok 2.3-4 (LXX). * **11:4** Keleekaaše 4.1-5.

na ndoo mò kòkòrègyi-o sañ ke e kaapo ane feyε
ane gbaa ane nya aneñ a kòkòrègyi-o.

⁵ Nteto se ne Inok moñ wu, ne Wuribware a deñ
yase mò yaa Wuribware se-ɔ nee?* Ne øko moñ
læs ñu mò. A kaapo nee feyε oo kɔore Wuribware
gyi kaseñtiñ nee. Ne abwareseñ wɔre-ɔ a tɔwε feyε
Inok a waa Wuribware kepře, pwεe ne Wuribware
a dεe yaa mò soso.

⁶ Kaseñtiñ si feraa øko maa taare a o waa Wurib-
ware kepře, amo sese-ɔ a kɔore mò gyi kaseñtiñ
pwεe. Bo lee feyε økemaa ne økore kεbwarekɔre-ɔ,
a tiri feyε o gyε ñkpεe kɔore gyi feyε Wuribware
bo-rɔ, ne o bεe o sa bamø ne ba pee akatø ba buwi
ba kpa mò-ɔ kakɔka dabε timaa.

⁷ Mon' kee aneñ ne Nowaa kòkòrègyi du-o.
Wuribware a yii mò se feyε o sa a nkyu bɔrɔ twee
kufwiiri dabε sweere mɔ se-ɔ.* Ne Nowaa a nu
sa mò, ne oo gya mò kano-ɔ se baara koree dabε
bo morowε mò eyee na mò ka na mò gyi-ana na
bamø aka. Mò a waa amo-ɔ, ne kufwiiri-o a twee
kaseñtiñ si-o, ne oo bo kaapo feyε kaye-rɔ asesε ne
baa sañ, ne bo moñ kɔore Wuribware gyi-o a waa
bɔye. Amose-ɔ, kakɔka timaa ne Nowaa a nya-ɔ e
gyε feyε Wuribware a tee mò feyε sese timaa, a lee
feyε oo kɔore mò gyi.

⁸ Ne nteto se ne sañ ne Wuribware a tee Abraham
tɔwε gywii mò feyε o yo swεere kɔ ne oo tɔwε
bo beya feyε o sa mò aa mò ananagyi-o si, ne haree
Abraham a moñ nyi mfεñ ne o yo-ɔ gbaa ooo, ne
oo gya Wuribware a kano-ɔ se?* Aa lee aneñ ne oo

---

* **11:5** Keleekaasę 5.18-24. * **11:7** Keleekaasę 5.28-9.29. * **11:8**
Keleekaase 12.1-3.

kooare Wuribware gyi-o si.

9 Nteto se ne oo sure si feye o ya kii ofa sweere ne Wuribware a tawé bo bëya feye o de o sa mò-o se? Ne oo ya kyena tanjee kekyan-nó mfenj. Anen dëe ne mò gyi Isak na Isak mò gyi Yakubu ne bamò gbaa Wuribware a tawé bo bëya feye o de sweere-o o sa bamò-o gbaa a kyena anen a tanjee akyan-o-ro. Anen ne Abraham a kooare Wuribware gyi kasentin-o si ne oo waa amo-o pëee.

10 Ne ñkee oo nyite o gywii man ne Wuribware e ba a o bo pwëe soso, na o lënjë mò damenanjse, na man amo yere nsu pëee-o.

11 Emene se ne san ne Abraham a bëre-o, ne mò ka Sara ne mò gbaa a bëre, ne o gyë olënjmanjro-o a taare kowé kayaagyi? Bo lee anen ne Wuribware a tawé bo bëya gywii Abraham feye mò ka e kowé kayaagyi, ne Abraham a kooare këto ne oo tawé-o gyi-o si.*

12 Amosé-o, anyaré koñkò mo ne bo ye oo tò-ro iwu gbaa-o kayaagyi ya baa kénana ne këmo-ro asëse kyë feye awore-ro akyee-e-kpa-agyi na ɔpoo këe a kesepu-o.

13 Abraham na mò gyi-ana a wu, na bo moj teë nya swëere timaa ne Wuribware a tawé bo bëya feye o sa bamò-o. Amaa haree anen gbaa ooo, baa san kooare Wuribware a aseñ tawesë-o gyi. A waa nee feye bamò a nya swëere amo ne bo këe mò a da bamò akato-ro-o. Bo moj gyiiri ikii feye afø e gyë bamò kaye mò-ro.

14 Anen a asëse-o e kaapo nee feye ba buwi ba kpa swëere ne o kii bamò fënjfö lee-o nee.

* **11:11** Kélékaasé 17.15-22; 18.10-15; 21.1-7.

15 N gyę sweere nę baa koso mὸ se-ɔ se nę ba buwi ba kpa. A dεε a gyę mὸ nee-ɔ, weetee kpa sanj o da sa bamo a bo kiṇṇi yo.

16 Swēerē kō nę o kyo mmō-ɔ aseñ nę ba kaapo, nę ba kpa mὸ bwęetɔ. Mὸ e gyę Wuribware sę fənʃfɔŋ-ɔ. Amosé nę ipeere moŋ de Wuribware kikii bamo nyarpa, nę oo ləṇṇa kyenakpa soso bo yera bamo.

17-18 Nteto ya waa se nę Wuribware a təwə gywii Abraham feye o taa mὸ gyi Isak mə bo ləṇṇa Wuribware-ɔ, nę Abraham a waa sira feye o gya mὸ kano-ɔ se?* Wuribware e kyo mὸ-rɔ o kee nee. Haree Isak a gyę mὸ gyi koṇko wɔrə kper-ɔ, nę Wuribware a təwə mὸ aseñ feye, “Isak si nę fo e bɔrɔ a fo bo nya ananagy-i-o si-o” gbaa ooo,* Abraham a waa sira feye o gya Wuribware a kano-ɔ se. Aa lęe aneñ nę Abraham a kɔrə kętə nę Wuribware a təwə bo lęe mὸ ananagy-i-o si-o gyi-o si.

19 O nyi feye Wuribware e taare na o kyiṇṇi Isak lęe lowi-ro. Kasenṭin si, Wuribware a kuṇ mὸ, na o ma ba mὸ sekān bo mɔ̄ mὸ gyi-o, a du née feye Abraham a kɔrə mὸ lęe lowi ase-ɔ.

20 Emene se nę, sanj nę Isak amo dεε a béré-ɔ, nę oo taare təwə bo bęya feye mὸ gyi-ana Yakubu na Isawu e nya ḥyure nyarpa kō?* Aa lęe aneñ nę oo kɔrə kętə nę Wuribware a təwə-ɔ gyi-o si.

21 Yakubu mə, mὸ a yo ya kyena Igyipiti sweere se kyee, nę o kpa a o wu-o, emene nę oo waa taare təwə bo bęya feye mὸ gyi Yosef mὸ gyi-ana e nya

* **11:17-18** Keleekaase 22.1-19.

* **11:17-18** Keleekaase 21.12.

* **11:20** Keleekaase 27.27-40.

ŋyure?* Mò gbaa, aa lèe aneŋ nè ɔɔ kɔɔrè kêtɔ nè Wuribware a dëe tɔwë bɔ beya bɔ gywii mò nana Abraham-ɔ gyi-o si. Nè ɔɔ ba mò kayii naresesè bɔ lèŋ eyee na o te, nè ɔɔ gya kunju bɔ tweee-rɔ suŋ Wuribware.

22 Nè saŋ nè Yosef mɔ e kpa a o wu-o, emené nè ɔɔ waa taare tɔwë saŋ nè Isireelii awuye e ba a bɔ bɔ lèe Igyipiti sweere se-ɔ aseŋ?* Aa lèe aneŋ nè mò gbaa a kɔɔrè kêtɔ nè Wuribware a tɔwë bɔ beya gywii mò nana Abraham-ɔ gyi-o si. Aneŋ se-ɔ, nè ɔɔ tɔwë feyε saŋ amo ya fo, na bɔ taa mò abowii yaa Kanaŋ, mò fɔnfɔŋ sweere se, ya pure.

23 Nè Mosis akowepo mɔ, ntetɔ se nè, saŋ nè baa kowé mò-ɔ, nè baa taa mò bɔ kweerɔ Igyipiti awuye owure-o si aferi asa?* Bɔ moŋ bεŋjaa owure nè ɔ yε bɔ mɔɔ ŋyaagyi nyansɛ popwεε pεεε-ɔ. Aa lèe aneŋ nè baa kɔɔrè Wuribware gyi-o si. Bamɔ a lju feyε ɔ gye gyi kɔ nè o tiri-o, ɔ bɔ danj mò mpopwεε-rɔ-ɔ, nè baa taa mò bɔ kweerɔ owure-o si.

24 Nè owure amo fɔnfɔŋ mò gyi kyeesè a bɔ ɲu kayaagyi Mosis mfεŋ nè baa taa mò bɔ kweerɔ-ɔ, nè oo su mò se, nè ɔɔ bera mò feyε mò fɔnfɔŋ mò gyi-o. Amo-ɔ pεεε gbaa ooo, ntetɔ se nè Mosis mɔ, mò a danj keyaafre-ɔ, nè oo kine feyε bɔ tεe mò feyε owure mò gyi kyeesè mò gyi-o? Aa lèe aneŋ nè ɔɔ kɔɔrè Wuribware gyi-o si.

25 ɔɔ waa mò mfεεre nèe feyε, mò ya gyi awɔrefɔɔ kɔŋkɔ nè Igyipiti owure-o a taa bɔ dəŋjɔ

* **11:21** Keleekaase 47.29-31; 48.8-20.
50.24-25. * **11:23** Kele Igyipiti 2.1-10.

* **11:22** Keleekaase

mò fɔ̄nfɔ̄n asesè sè-ɔ, a bɔ̄ feyε mò a kyena kɔ̄nɛ nè ɔ maa kyee-o-ro o gyi bɔ̄ye.

26 O ye, bamò ya kperi Kristoo si saare mò, a de kenyare a kyɔ̄ mò a nya Igyipiti sweerè sè a kapotεε-ɔ pεεε. Mò akatɔ̄ dɔ̄ŋ nyaŋe kɔ̄ a kɛtɔ̄ nè ɔ ba a ɔ bɔ̄ nya-ɔ sè nee.

27 Ntɛtɔ̄ sè gbaa nè ɔɔ fa mfεεrε feyε ɔ koso a ɔ lee Igyipiti sweerè sè? N gyε owure a kadunjfwii-o nè ɔ sere. Amaa aa lee anenj nè ɔɔ kɔ̄rε Wuribware gyi-o si.* O maa sè ɔ yɔ̄ akatɔ̄-rɔ̄ nee feyε sabεε-ooo mò a taare a ɔ ya ɔnu Wuribware, Wuribware nè ɔ gye ɔkɔ̄ nè ɔkɔ̄ maa taare a o ɔnu mò-ɔ.

28 Ketɔ̄ a kyee, nè oo kinjji yɔ̄ Igyipiti sweerè se, na ɔ nya lee Isireelii awuye lee owure a kesaree-ɔ-rɔ̄. Pwεε nè ɔɔ dεε gyε bamò kegyenkpεε lee mfenj-ɔ, ntɛtɔ̄ sè bee nè ɔɔ sa nè Isireelii awuye a gyi Wuribware-a-ky-a-an-e-yawε a ateese-o, nè baa ba nsannegyii mbogya bo ɔnyan bamò mbuno-gyii si? Aa lee anenj nè ɔɔ kɔ̄rε Wuribware gyi-o si, Wuribware nè ɔɔ tɔ̄we gywii mò feyε mò ɛ moŋ waa anenj, kabɔ̄ nè o sun feyε ɔ bo mɔ̄sweerè amo se a bregyi kɛmaa-ɔ e mɔ̄s Isireelii awuye a bɔ̄mo-ɔ a ɔ bɔ̄ tii si.

29 Emenè nè Isireelii awuye-o amo dεε a waa nare tɛŋ ɔpoɔ Pipee-o-ro feyε bamò a naa sweerè woresè sè-ɔ nee? Aa lee anenj nè baa kɔ̄rε ketɔ̄ ne Wuribware a tɔ̄we-ɔ gyi-o si-o, nè Wuribware a sa nè afwii a leŋ nkyu-o bo yera kɛbɛna se na kigyise si, nè kpa a di, nè baa taare nare sweerè tɛŋ-nɔ̄ kyɔ̄ŋ. Amaa Igyipiti awuye nè baa sere gya

---

* **11:27** Kεleɛ Igyipiti 12.31-51.

bamo se feye bo kra bamo-o feraa a kpa a bo nare teñ-na-o, nkyu-o a kinñji bo mwiire bamo se mao.*

30 Nteto ya waa se ne, saj ne Isireelii awuye-o a nare muruwaa Yerikoo maj ñke nsunoo-o, ne kideñbee ne maj-o awuye a pwee bo muruwaa maj-o a lee da?* Aa lee aneñ ne baa kooree keto ne Wuribwaree a towe-o gyi-o si.

31 Ne nteto se ne, saj ne Isireelii awuye-o a lwee Yerikoo-ro ya mao mo-ro asese-o, ne baa mao keseborolen awuye ne baa kine Wuribwaree-o yowe Rahab opurimakyee-o?* Aa lee aneñ ne ñkyee amo a kooree Wuribwaree gyi-o si, ne a bee a lee aneñ ne, saj ne Isireelii akyenñapo ko a ywii lwee maj-o-ro ya ñu aneñ ne ba taaree a bo ko kooree maj-o, ne ña kra bamo neenee, ne ña taa bamo bo kweero maj-o owure si-o.

32 N kya se towe amo ako bweeto bo tii si aaa? Saj moj kyo sa moj na n towe Gidiyen na Barak na Samsen na Yifita na Deefid na Samuwel na Wuribwaree akyamee a kokoregyi-o aseñ.

33-34 Bolee aneñ ne asese ma a kooree Wuribwaree gyi-o si-o, baa taaree ko koree esweere, ne boko ma a gyi asese aseñ kasentinu, ne boko ma a nya ato ne Wuribwaree a towe bo**bey**a feye o sa bamo-o. Bamo boko ma a bun afaase nna se, ne boko ma a dun adeekpeetekii agyabreñ, boko ma a yo kenaa-ro ko lee. Bol moj bolenu, amaa baa nya keyaaleñ kenaa-ro ko gya bamo adonu anaapo-o.

35 Akyee ko ma akowebee a kyinñji lee lowi-ro.

* **11:29** Keleñ Igyipiti 13.17-22. * **11:30** Yosuwa 6. * **11:31** Yosuwa 2; 6.22-25.

Asesë ko mo, baa waa bamo borokraa, amaa bamo-ɔ bo moŋ pɔo, na bamo ne ba waa bamo borokraa-ɔ nya yøwø bamo. Bo yε, bamo ya wu, ne bamo ya kyinji leē lowi-ro nya nkpa ne n kyɔ mmɔ-ɔ, a bo.

³⁶ Baa saare boko mo, ne baa da bamo epaara, ne baa kra bamo ya tii da bamo erekpee.

³⁷ Ne boko mo, baa ba abu bεee apan bo mo, hareq baa ba søoyaa bo tεn bamo-rɔ atiŋ anyɔ. Boko mo a wu kitiri, ne baa nu asenŋ, ne baa gyi tørraa. Teerε bεee sanne ewore e gyε bamo awaagya.

³⁸ Ne boko mo a narɛ kaa kimukee-ro na abee se, ne baa kyɛna ebo-rɔ na amantaŋ-no. Aneŋ a asesɛ-ɔ dεe bo gyε asesɛ timaa bo kyɔn bamo bεekɔ-ana asesɛ ne bo dεe bo bo kaye-rɔ sanŋ amo-ɔ.

³⁹ Asesɛ mo pεee a nya kenyareɛ dabe sa bamo eyεe, bo leɛ aneŋ ne baa køreɛ Wuribwareɛ gyi-o si nee. Hareq aneŋ gbaa ooo, sanŋ ne bo te kaye mo-rɔ-ɔ, bo moŋ nya kyenakpa ne Wuribwareɛ a tøwø bo bøye feyε o sa Abraham na mo ananagyɔ-o.

⁴⁰ Keto se ne aa ba aneŋ-ɔ e gyε feyε Wuribwareɛ a kpa keto timaa ko bo yεra bamo søsø. Kemo e gyε feyε anɛ ne anɛ te ndɔo-ɔ na bamo ne baa dεe kyɛna sanŋ-ɔ pεee tii abee se ya kyena søsø a kyenakpa ne o bwareɔ kyɔn kyenakpa kemaa-ɔ.

12

Mone i gyi aworefɔo, amo a kaapo feyε Wuribwareɛ e børa mone nee

¹ Asesɛ bwεetɔ mo bo-rɔ ne baa yεreɛ bamo kokøregyi-o-ro kenkeŋ. Na anɛ fεraa-ɔ, ndɔo a du nee feyε asesɛ amo a muruwaa anɛ ba deereɛ aneŋ

ne ane e sere enaj-o. Anej se-o, mon' sa a ane lee ato na eboye ne e sa ne ane maa taare a ane sere neenee-o, na ane pee akato sere ane enaj ne Wuribware a sa ane feye ane sere-o.

² Mon' sa a ane deere Yeesuu ne mò feraa a kyø gye ane nkrees yo o yere enaj-o kæe-o o gywii ane-o. Bo lee feye oo deere akato-ro, ne oo nu kane ne o nya nyanje ko-o. Oo gyi kanyite nu kayeegya na lowi kiyii kpare-abee-ro se, na a mon tiri mò feye anej a lowi-o de ipeere bee o mon de. Amaa mbeyømo o te Wuribware kigyisesaree se, na mò aa Wuribware i gyi kuwure.

³ Mon' deej deere anej ne Yeesuu a nu asej na kikisi lee aboyewaapo ase-o. Monet ya taare waa anej, monet abaa-ro maa yore, na monet temaa lowe.

⁴ Monet e ko eboye, amaa monet mon tae fo mfen ne a tiri feye mon' ko wu-o.

⁵ Nsañse monet a tan asej ne a bo abwaresen wore-o-ro ne Wuribware a tawé amo gywii monet feye mò gyi-ana-o se. O ye,

“Mo gyi, yuri eyee na fo nu Wuribware kebera,
ne mò ya gyiiri fo kesebo, fo ma sa a fo abaa-ro
yore.

⁶ Nu feye bamo ne o kpa asej-o ne o bera,
okø ne o gye mò gyi-o ne o gyiiri kesebo.”*

⁷ Amose-o, mon' nu feye asej mo ne monet i nu mbeyømo-o, Wuribware de o bera monet nee. O waa monet nee feye monet a gye mò gyi-ana-o.

---

* ^{12:6} Ajasə na akparę 3.11-12 (LXX).

Kayaagyi ko bo-ro ne mò se maa gyiiri mò kesebo
aaa?

⁸ Okemaa ne Wuribwareé e bera mò-o i nu asen.
Amaa Wuribwareé e mon bera fo, a kaapo feye n
gye mò gyi kasentinj e gye fo, amo kebaworeggi
dooo.

⁹ Ane se-ana ne ane de bamo kaye mo-ro mfee-o
gbaa i gyiiri ane kesebo, ane mo ane i bu bamo,
sanjboto Wuribwareé ne o gye okemaa mò se-o, ne
ane ma yuri eyee a ane bo sa, na ane nya nkpa na
kukyure ne a mon de kee-o cc?

¹⁰ Ane se-ana e bera ane kafwee anenn ne ba fa
feye a bware-o. Amaa Wuribwareé feraa e bera ane
ane kibaare si nee, na ane nya baare feye mò-o.

¹¹ Bamo e bera ane, a bo gya. A mon bo ane kone.
Amaa kamee-ro okemaa ne oo nu anenn a kebera-o
i baare, na o kii sese timaa.

Mon' sa se na moné ma lwii kamee

¹² Amose-o mon' len eyee, na moné ma lee sa a
moné abaa-ro yore.

¹³ Mon' sa a moné ekpa peeee waa kyeekyee, na
bamo ne bo mon bo len bamo kokooreggi-o-ro-o
nya nu taare nare se.*

¹⁴ Mon' len eyee na bamo ne moné aa bamo
te-o kyena kayeeyuri-ro. Na mon' kyena kakyena
timaa, a lee feye oko maa taare a o nu Wuribware,
amo mò kakpono-r a fwiiri feraa.

¹⁵ Moné oko ma waa pan Wuribware a nyure-o.
Moné okemaa ma sa a kikisi lwee mò kakpono-r o
danfeye kiyii preepreese ko ne ke e danf, ne ki de

---

* ^{12:13} Ajase na akpare 4.26 (LXX).

kemo kəbwεε-ɔ ke ę ba aseŋ-ɔ. N gyε aneŋ, asεsε bwεetɔ i kii asεsε bɔyε.

16 Mone ma sa a mone ɔkɔ waa kakyekpa bεεs kanyarekpa. Mone ma sa a ɔkɔ kine Wuribware ɲure, feyε aneŋ nε Isawu a waa-ɔ. Mone i nyinji si feyε kake ɻko, mò a lεe ɛfa-rɔ ba pε na akɔŋ de mò-ɔ, ɔɔ ba mò kεbrese-ɔ bɔ kyeeri epo gyare koŋko mò tire Yakubu ase aaa?*

17 Amo kamεε-rɔ nee mone i nyinji si feyε ɔɔ kpa feyε mò se yure mò, nε mò se a kine. Ne haree mò a nu mò eyee, nε ɔɔ ba akyukyu bɔ kore mò se-ɔ gbaa ooo, kpa mon ɻee ɔ bɔ-rɔ, na ɔ bɔ kyurowi ketɔ ne ɔɔ waa-ɔ.

18 Mone nε mone te ndɔɔ a kake mo-ɔ ya sɔŋ tɔ Wuribware-rɔ, a mon bɔ lεn sa mone, feyε aneŋ ne aa waa sa Isireelii awuye nε baa kyεna Mosis a mbεe-ɔ se-ɔ. Bamɔ fεraa, Wuribware a funte bamɔ. Bamɔ a sɔŋ bamɔ eyee tɔ Wuribware-rɔ-ɔ, nε ɔ yε bɔ ba Sinaa kεbeε-ɔ kaase. Ne deekpa agyabren a lεe kemo-rɔ. Ne kibugyi a da, nε afwii dabε a kya.

19 Ne baa nu kabere dabε ko kusu, na bore ko a sa seŋsa. Ne kufu a nya asεsε-ɔ, nε baa kore feyε bɔ ma lεe nu bore-ɔ.

20 Bɔ mon kpa kunu Wuribware a tɔwe gywii bamɔ feyε, “Okemaa nε ɔ dabɔrɔ kεbeε amo-ɔ, haree amo ę gye kabɔ gbaa ooo, mon' tweε abu bɔ daye mò mɔɔ.”* Bɔ yε amo-ɔ bɔ lεn sa bamɔ.

21 Atɔ amo a waa kufu bwεetɔ, haree gbaa Mosis yε eyee a yɔŋ mò.*

* **12:16** Keleekaase 25.29-34.

* **12:20** Kele Igyipiti 19.12-13.

* **12:21** Mbraa kεbeεsa 9.19.

22 Amaa mone ndao a asesee-o feraa, mone keba Wuribware ase bo kene fee. Siyaj kebeet ne mone a saj to-ra mbeyamo-o ne ba tee e Yerusalem man ne o ba soso-o na Wuribware ne mo wore dooo i de nkpa-o aye. Mfeng-o Wuribware mbo*o* nkpe*o* nkpe*o* a gyanje ba gyi akato.

23 Asoree awuye a bee gyanje mfeng, bam*o* ne Wuribware a kyoree bam*o* anyare bo beya soso, ne o tee bam*o* okemaa mo bregyi-o ne n de. Mon*o* a ba Asesee-peee-osenkyipo-Bware ase. Mon*o* a ba mfeng ne asesee timaa ekra ne Wuribware a sa ne bam*o* nkpono-o a fwiiri lowe-o te-o.

24 Ne jkee mon*o* a bee ba Yeesuu, ne o yere eta*o* popwee asesee na Wuribware mbojto-o-o ase, eta*o* ne oo ba mo mbogya ne ij ya wee sweere-o bo tii kano-o. Yeesuu a mbogya amo a wee sweere-o, ij ya sa ne asesee a nya nyure. Amaa Abel ne mo daa Kayin a moa-o a mbogya ne ij ya wee sweere-o a ba nlon*o*.

25 Amose-o, mon' deer*o* damena*o*. Mon*o* ma kine kunu mo ne o sa se*o*sa o gywii mone-o. Bam*o* ne baa kyena nsanj-o a kine Wuribware ne oo sa se*o*sa gywii bam*o* kaye mo-o-o kan*o* se kegya. Bo lee ane*o* se-o, bo mon*o* taare kwaye ke**sebogiiri**-o. Am*o* ane*o* feraa, ane*o* ya kine mo ne o sa se*o*sa o gywii ane*o* lee soso-o, ne ane*o* e taare a ane*o* kwaye ke**sebogiiri**-o ooo?

26 San amo Wuribware bore-o a lenkpan sweere. Amaa ndao feraa oo tawo bo beya fey*o*,

“M bee mo e lenkpan sweere na soso gbaa.”*

---

* **12:26** Hagayi 2.6 (LXX).

27 Mò a tawé feyε “M bεe mo e lεŋkpaŋ”-o, o kaapo anε damεnaŋse neε feyε o lεŋkpaŋ ato nε oo twεε-ο, na o lee amo, na kεtə nε kε maa lεŋkpaŋ-ο wɔrε nya saŋ nsu pεεε.

28 Amose-ο, mɔn' sa a anε sa Wuribware aŋse feyε anε e ya gyi Wuribware a kuwure-o soso, mfeŋ nε anε e nya yεrekpa nε o maa lεŋkpaŋ-ο, a lee feyε o moŋ de kεε. Na mɔn' sa a anε bu Wuribware, na anε ba kufu bø suŋ mò, anε nε a gyi mò akatɔ-ο.

29 Mone ma sa a anε taŋ se feyε Wuribware du neε feyε deekpa agyabren nε a taare a a kyweε kεtə kemaa-ο.*

13

Aneŋ nε kεtə bware feyε mone Kristoo awuye-o waa-ο

1 Mon' dεe kpa abεε feyε sεsε na mò kowεbεε-ο.

2 Mone ma yɔwε afɔ kεkra nεenε. Bokø nε baa kra afɔ nεenε-ο a kra Wuribware a mbøɔ-ο bokø, na bø moŋ nyi gbaa.

3 Mon' nyinŋi bamø nε baa tii-o si feyε sabεε-ooo mone aa bamø nε baa tii-o. Mon' bεe nyinŋi bamø nε ba tɔraa bamø-ο se feyε sabεε-ooo mone aa bamø ne ba tɔraa-ο.

4 Mone ɔkemaa dεe bu awaareyε. Na anyare na bamø ka-ana ma kanj lee abεε kamεε, a lee feyε Wuribware i bu ɔko nε oo waa kakyεekpa na kanyarekpa-ο kepø.

5 Mone ma waa katannekpa bweetø. Amaa mon' sa a kεtə nε mone de-o pre mone, a lee feyε Wuribware e gye nε oo tawé feyε,

---

* **12:29** Mbraa kεbεesa 4.24.

“Ma yowé mone-ró, aneñ dëe mo né ma kine mone.”*

⁶ Mon' sa a ane iduñ waa sée, na ane tówe aneñ né abwaresen wore-o a tówe-o feyε,

“Wuribware e gyé mo ɔkyarəpo,
amose-o kufu moñ de mo anyo se.
Sesé dimaadi maa taare a o waa kebəye ko
bo kye mo, daa.”*

⁷ Mon' nyinji mone asoree agyenkreepo né baa tówe abwaresen-o gywii mone-o se. Mon' nyinji aneñ né baa kyena-o se na aneñ né baa wu-o si, na mon' kote aneñ né baa kɔrə Wuribware gyi-o.

⁸ Aneñ né Yeesuu Kristoo du ndee-o dëe né o du ndao dëñ bo yo nsu pëee.

⁹ Amose-o mone ma sa a ɔkɔ ba mò këkaapo né kë gyé mone asé ɔfɔ-o bo sa a mon' fo. Këtɔ né mo e kaapo-o e gyé feyε ateese kɔ kikisi kigyí këgyasé maa sa a ane nya keyaaleñ këbwaresuñ-no. Aneñ a mbraa-o maa kya bamø né bo gya mmø se-o-ró. Amaa a bware nee feyε ane taa mfëeré bo dəñjø nyure né Wuribware e sa ane-o se.

¹⁰ Ané de ane fɔnjfɔñ ləñjøkpa. Amo e gyé kiyii kpare-abee-ró né Yeesuu a wu këmo se-o. Né bamø né bo sañ ba ləñjø Wuribware feyε aneñ né mbraa dedaa-o a kaapo-o moñ de kpa feyε bo nya nyure né ane a nya bo lëe aneñ né Yeesuu a wu-o si-o ñko.

¹¹ Wuribware ələñjøpo brësε ya mɔɔ mbø bo ləñjø Wuribware, na o nya taa asëse ebəye bo

---

* ^{13:5} Mbriaa këbeesa 31.6.   * ^{13:6} Kilij 118.6-7 (LXX).

ke bamo-o, o de mboo-o mbogya wore nee o yo Wuribware suŋkpa a kekyan kpeyaa kpeyaa-o-r. Ne o taa mboo-o fənfəno yaa maŋ-o nlaŋbee o ya kywee peee.

¹² Aneŋ deee ne baa moo Yeesuu Yerøalem manj nlaŋbee. Ne mo mbogya ne η ya wee sweereo a kpee mo asese eboye, ne η ya sa ne baa kii akpeyaa.

¹³ Amose-o, mon' sa a ane yowe ane kakuena dedaa-o bo sii, na ane gya Yeesuu si, ya gyi ipeere ne oo gyi saŋ ne oo wu kiyii kpare-abee-r-o se-o aneŋ deee.

¹⁴ A lee feye sweereo se mfeee ane moŋ de manj koo, na o ma gye keee. Amaa ane feraa ane e deeree saŋ ne ane i lwee manj ne o bo soso, ne o maa gye kee-o-r akato-r neee.

¹⁵ Amose-o, Wuribware kolonjo moŋ lee ko bo-r, amo saŋ kemaa ane e boro Yeesuu si kyoro Wuribware, towe aneŋ ne mo kenyaree bo dwii-o. Aneŋ a nkyoro-o e lee ɔkemaa ne o nya kakpono, na o towe lamaŋ-no feye mo e gye mo nyaupe.

¹⁶ Mone ma kaŋ yowe kedamenanje kowaa. Mone aa mone beeko-ana dee ke keto kemaa ne mone de-o-r. Aneŋ a Wuribware kolonjo-o i gyi mo akato fee.

¹⁷ Mone ma kaŋ waa mone asoree agyeŋkpereo-o akatoleno, mon' bu bamo kebree-o, a lee feye kake nko ba lee aneŋ ne ba deeree mone se-o kano Wuribware ase. Mone ya bu bamo aneŋ, bamo akato i gyi. Mone e moŋ waa aneŋ feraa, a maa waa bamo kone, na a sa a mon' paŋ ato timaa ko ne a de tono-o.

¹⁸ Nkee mon' bee kore kebwarekore sa ane saŋ kemaa, a lee feye ane e koore ane i gyi feye keto ko moŋ bo-r ne ɔko e taaree a o yere se bo poro ane.

Sanj k^{emaa} k^{etɔ} n^e ki bware-o dooo n^e an^e e kpa kowaa.

¹⁹ K^{etɔ} n^e ke bee ki tiri-o e gye feyε m^{on}' kore kebwarekore sa mo, na n^a nya kijni ba m^{one} ase n^ake mfene m^o-r^o.

Wore mo aseŋ ne a tii tebɔ-o

²⁰⁻²¹ Nkee an^e e kore kebwarekore a an^e sa m^{one}. K^{etɔ} se n^e an^e e kore Wuribware-o e gye feyε m^o e gye n^e o sa kayeeyuri. An^e n^e oo kijni an^e nyanpe Yeesuu n^e o gye Wuribware ase^e adere^e sepo-o l^ee lowi-ro si-o n^e an^e e kore m^o. Ne o ba Yeesuu mbogya bo tii etaj n^e e m^{on} de kee-o kano. An^e e kore m^o n^e feyε o sa m^{one} k^{etɔ} timaa k^{emaa} n^e ki tiri m^{one}-o, na m^{on}' nya taare waa m^o kepre. An^e feraa, an^e e kore m^o n^e feyε o bɔrɔ Yeesuu Kristoo si ba an^e bo waa k^{etɔ} n^e o kpa-o. Na Yeesuu Kristoo nya nkyoro nsu p^{ee}e. Ameye.

²² Mo kosobee-an^a, mo e kore m^{one} n^e feyε m^{on}' ba kanyite bo nu mo wore m^o-r^o aseŋ, a lee feyε wore mo n^e n de mo e kyoŋw^e m^{one}-o aseŋ e sa m^{one} wore, o m^{on} bo eswee bweet^o ko.*

²³ Mo e kpa feyε m^{on}' nu feyε baa lee an^e kosobee Timotii lee tiikpa. M^o ya ba n^ake mfene m^o-r^o, mo aa m^o e ba na an^e bo ka m^{one} kano.

²⁴ M^{on}' ka m^{one} asoree agyeŋkreepo-o na Wuribware ase^e-o p^{ee}e m^o kano. Kristoo awuye ne baa lee Italiya swēere se-o e ka m^{one} kano.

²⁵ Wuribware yure m^{one} p^{ee}e.

* ^{13:22} An^e m^{on} nyi ses^e n^e o kyoree wore m^o-o kenyare.

**Abwareṣen Wore-ɔ
New Testament in Chumburung
(GH:ncu:Chumburung)**

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Chumburung

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Chumburung

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-05-16

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 16 May 2025 from source files
dated 16 May 2025
24326c91-bd91-5fb9-a5f1-7f3e726a9745